

Inhoudsopgave

Samenvatting

Voorwoord

Inleiding – Probleemstelling

Hoofdstuk 1	De opvoeding
1.1	Inleiding
1.2	Opvoeden vroeger
1.3	De veranderingen
1.4	De soorten opvoeding
1.5	Opvoeding en het schoolmaatschappelijk werk
1.6	Samenvatting
Hoofdstuk 2	Een kennismaking met het Voortgezet Middelbaar Beroeps Onderwijs (VMBO)
2.1	Inleiding
2.2	Het VMBO
2.3	De leerwegen en sectoren
2.4	Leerwegondersteunend en praktijkonderwijs
2.5	Het imago van het VMBO
2.6	Zorgleerlingen op het VMBO
2.7	Samenvatting
Hoofdstuk 3	VMBO-leerlingen en hun problemen
3.1	Inleiding
3.2	Adolescentie
3.3	Problemen van jongeren
3.3.1	Agressie
3.3.2	Faalangst
3.3.3	Extreme absentie
3.3.4	Conflicten met ouders/ thuisproblemen
3.3.5	Relaties en seksualiteit
3.3.6	Druggebruik
3.3.7	Alcoholgebruik
3.3.8	Suïcidaal gedrag
3.3.9	Schulden
3.4	Samenvatting

Hoofdstuk 4	Een kennismaking met het schoolmaatschappelijk werk
4.1	Inleiding
4.2	De geschiedenis
4.3	Beschrijving schoolmaatschappelijk werk
4.3.1	Kernaspecten van het schoolmaatschappelijk werk
4.3.2	Taken van het schoolmaatschappelijk werk
4.3.3	De positie van het schoolmaatschappelijk werk
4.4	Signalering en preventie
4.5	Samenvatting
Hoofdstuk 5	Schoolmaatschappelijk werk; Een keuze van de school
5.1	Inleiding
5.2	Voor- en nadelen van het schoolmaatschappelijk werk voor de school en de leerling
5.3	Financiering schoolmaatschappelijk werk
5.4	Keuze van het soort schoolmaatschappelijk werk (intern of extern)
5.5	Aantal instellingen die schoolmaatschappelijk werk aanbieden en scholen met maatschappelijk werkers in de regio Den Haag (incl. Scheveningen en Delft)
5.6	Samenvatting
Hoofdstuk 6	Onderzoek onder leerlingen en docenten van het Grotius College
6.1	Inleiding
6.2	Het Grotius College
6.3	Het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College
6.4	Onderzoek Grotius College
6.4.1	Onderzoek onder docenten
6.4.2	Onderzoek onder schoolmaatschappelijk werk -leerlingen
6.4.3	Onderzoek overige leerlingen
6.5	Conclusies m.b.t. het onderzoek
Hoofdstuk 7	Schoolmaatschappelijk werk geen luxe maar noodzaak
7.1	Inleiding
7.2	Aanbevelingen voor het Grotius College
7.3	Conclusie

Begrippenlijst

Literatuurlijst/bronvermelding

Dankwoord

Bijlage 1	Enquêtes
Bijlage 2	Een beschrijving van drugs en drugsgebruik onder jongeren
Bijlage 3	Een beschrijving van alcohol en alcoholgebruik onder jongeren
Bijlage 4	Folder schoolmaatschappelijk werk

Samenvatting

Dit afstudeeronderzoek hebben wij geschreven in het kader van de voltijd opleiding HBO Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) aan de Haagse Hogeschool. In dit afstudeeronderzoek staat de vraag *“Schoolmaatschappelijk werk; Luxe of noodzaak?”* centraal.

Aan de hand van literatuur, stage-ervaringen en enquêtes hebben wij een zo’n duidelijk mogelijk beeld proberen te schetsen van de noodzaak van schoolmaatschappelijk werk op een VMBO-school. Het onderzoek hebben wij gehouden op het Grotius College in Delft (afdeling VMBO, LWOO en Praktijkschool).

Wij hebben met erg veel plezier aan dit eindonderzoek gewerkt. De samenwerking tussen ons was fantastisch. Ondanks dat wij blij zijn dat we dit product af hebben, vinden wij het jammer dat onze studie ten einde loopt en hierdoor ook onze samenwerking. De samenwerking tussen ons en het Grotius College (onze opdrachtgever), met name dhr. R. Rietdijk was ook perfect.

Wij vinden dat dit onderzoek in de toekomst veel kan bijdragen aan de groei van het schoolmaatschappelijk werk. Scholen en maatschappelijk werkers kunnen in dit onderzoek veel informatie vinden over het schoolmaatschappelijk werk en voor het schoolmaatschappelijk werk verwante onderwerpen.

Voorwoord

De samenleving wordt er niet eenvoudiger op en dat is ook zichtbaar in de veranderende relaties tussen ouders en kinderen. Opvoeden is niet meer zo vanzelfsprekend, maar is een voortdurend proces van aftasten en onderhandelen geworden. Daar komt nog bij dat veelal beide ouders deelnemen aan het arbeidsproces, wat resulteert in minder tijd voor het contact met kinderen.

Het aantal kinderen dat in onvolledige of problematische gezinssituaties opgroeit, neemt toe. De opvoedingstaken worden daarmee voor een gedeelte overgedragen aan het onderwijs. Daarnaast neemt de diversiteit in de samenleving toe, zichtbaar in verschillen in normen en waarden die worden gehanteerd in opvoedingsrelaties. Dat alles is van invloed op de ontwikkeling van kinderen in het algemeen en op de leerprocessen op school in het bijzonder.

Opvoeding, onderwijs en vrije tijd raken meer en meer met elkaar verbonden en hebben invloed op elkaar. De school kan zich niet meer beperken tot leren alleen, maar zal in toenemende mate aandacht moeten hebben voor andere aspecten van ontwikkeling van kinderen.

Leerkrachten en docenten krijgen door deze ontwikkelingen meer behoefte aan samenwerking met andere disciplines, waaronder het schoolmaatschappelijk werk.

Wij hebben het Grotius College in Delft bereid gevonden om opdrachtgever te zijn voor ons eindonderzoek.

De onderzoeksvraag die wij in dit eindonderzoek gaan bespreken is voortgekomen uit de stages die wij in het derde studiejaar hebben gelopen. Mirjam heeft stage gelopen bij het Grotius College. Door deze stage is de onderzoeksvraag grotendeels ontstaan. Angelique heeft stage gelopen bij Bureau Jeugdzorg en vond het onderwerp en de onderzoeksvraag zeer interessant. Dit heeft er toe geleid dat zij zich heeft aangesloten en dat wij samen aan dit onderzoek zijn gaan werken.

Wij wisten aan het begin van onze stage periodes niet goed wat we van de jeugd moesten denken. Nieuwsberichten en persoonlijke ervaringen van bekenden duwden ons de negatieve kant op. Het leek wel alsof de jeugd van deze tijd in onze ogen niets goeds meer kon doen. Alle negatieve verhalen in de kranten over vechtpartijen, druggebruik en andere misdragingen maakten dat onze visie er niet positiever door werd. Hierdoor werd de uitdaging om in ons stagejaar met jongeren te gaan werken steeds groter.

Het is voor ons niet heel lang geleden dat wij zelf op de middelbare school hebben gezeten. We waren erg nieuwsgierig naar de verschillen tussen toen en nu. En inderdaad er waren veel verschillen aanwezig, maar in tegenstelling tot wat de kranten en andere bronnen beweren viel het ons allemaal erg mee. De jeugd van deze tijd verschilt in onze ogen niet veel met de jeugd van 10 jaar geleden; te zwaar opgemaakte meisje op het schoolplein en jongens met brommers er om heen, jongeren stiekem genietend van een sigaretje, jongens en meisjes die zich door middel van het dragen van bepaalde kleding proberen af te scheiden van de andere leerlingen en ga zo maar door. Menig persoon die zich ook op deze manier door de pubertijd heen heeft weten te worstelen. Niets mis mee vinden wij.

De verschillen waar wij over spreken zitten dus niet in de jongeren zelf, maar in de problemen waar de jongeren vandaag de dag mee te maken krijgen. De problematieken lijken in onze ogen meer of erger geworden. Of er statistieken zijn die ons vermoeden bevestigen is ons niet duidelijk geworden, dus zullen wij het proberen duidelijk te maken met behulp van een aantal voorbeelden uit onze ervaringen en uit de praktijk.

In 1992 was er bij Mirjam op school een meisje uit haar klas zwanger geraakt van een vriendje waar zij een tijdje mee om was gegaan. Op het moment dat dit bekend werd was de hele school in rep en roer. De roddel ging als een lopend vuurtje door de hele school heen

en men sprak van een schande. Na enige uitleg van het desbetreffende meisje wist iedereen er mee om te gaan. Zodra het bekend werd bij de docenten, stonden zij allemaal voor haar klaar. Docent A nam oude kinderkleding mee van huis en docent B wist nog wel een kinderwagen te regelen bij burens. Andere docenten hielpen direct met het opzetten van een vervangend leerprogramma voor de aanstaande moeder en de rest van het personeel hield een inzamelactie voor eventuele andere kosten. Door middel van informatie middagen probeerden de school kinderen op de hoogte te houden van het verloop van de zwangerschap en de bevalling.

Het medeleven en enthousiasme waarmee docenten het desbetreffende meisje hielpen is Mirjam altijd bijgebleven.

Tijdens ons stagejaar heeft Angelique een aantal de zelfde gebeurtenissen meegemaakt. Niet één keer, maar ongeveer 16 keer. In géén van de gevallen werd het meisje zo goed opgevangen door de school, docenten en medeleerlingen als het oude klasgenootje van Mirjam. Komt dit door het groeiende individualisme of heeft het een andere reden? De reden hiervan laten wij in het midden, maar het geeft voor ons wel aan, dat het geen uitzondering meer is dat een tienermeisje ongewenst of ongepland zwanger raakt.

Door onze stage-ervaringen is het beeld wat wij van de jeugd hebben veranderd. Het is op een positieve manier veranderd. Wij hebben waardering gekregen voor de manier waarop jongeren met hun problemen om weten te gaan. Wij vinden dat veel volwassenen hier een voorbeeld aan mogen nemen.

Ondanks het negatieve beeld dat de media en andere informatie bronnen schetsen van VMBO leerlingen hebben wij persoonlijk kunnen ervaren dat de meerderheid van deze leerlingen hard werkt aan een goede toekomst. De manier waarop leerlingen toewerken naar het examenjaar en examen heeft ons versteld doen staan. Mede als het aantal leerlingen wat na hun examen vol goede moed aan een vervolgopleiding begint.

Leerlingen hebben met veel verschillende problemen te maken. Voor de leerlingen die graag over hun problemen willen praten en misschien naar het schoolmaatschappelijk werk toe willen gaan hebben wij een folder en een flyer gemaakt. Hierin staat meer informatie over het schoolmaatschappelijk werk. De folder en flyer zijn te vinden in de bijlagen. (bijlage 4 en 5) Op de kft van deze folder staan een groot aantal van de problemen waarmee jongeren zoal te maken hebben.

Inleiding

19 december 2000

Zelfmoord bij meisjes gestegen. Den Haag - Het aantal zelfmoordpogingen onder meisjes en jonge vrouwen is de afgelopen jaren fors toegenomen. Begin jaren negentig belandden jaarlijks ongeveer 70 op de honderdduizend 15- tot 24-jarige vrouwen na een poging tot suïcide in het ziekenhuis, anno 2000 is dat aantal tot rond de honderd en twintig opgelopen

21 augustus 2003

Vijf arrestaties na steekpartij op Haagse school. De politie heeft donderdag vijf personen aangehouden die verdacht worden van betrokkenheid bij een steekpartij voor een basisschool aan de Prinsengracht in Den Haag

29 september 2003

Jongeren doen steeds vaker een beroep op schuldhulpverlening. Dat is voor het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD) aanleiding om samen met het ministerie van Sociale Zaken in oktober een campagne te houden gericht op jongeren.

13 januari 2004

Leraar neergeschoten op school in Den Haag. Een leerling van het Terra College aan de Beresteinlaan in Den Haag heeft dinsdag in het schoolgebouw een docent in het hoofd geschoten

16 januari 2004

Arrestaties na bedreigen leraren. Amsterdam - Vier leerlingen van een school in Amsterdam-West zijn vrijdag gearresteerd wegens betrokkenheid bij het bedreigen van leraren. Donderdagmorgen werd in de school een brief gevonden waarin een aantal leraren werd bedreigd. In de brief zat een kogel.

17 januari 2004

Hilversum - De PvdA wil dat extreem problematische jongeren die in het reguliere onderwijs echt niet te handhaven zijn, van *school* worden afgehaald. Zij moeten opgevangen worden en onderwijs krijgen in eventueel besloten voorzieningen die bijvoorbeeld verbonden zijn aan de jeugdzorg, zoals internaten. Dat zei PvdA-fractieleider Bos vrijdag in het tv-programma Nova. Hij wees erop dat moeilijke jongeren momenteel van *school* naar *school* worden doorgestuurd

29 januari 2004

Weer scholier met wapen aangehouden. De politie heeft donderdag een 18-jarige leerling van het Arcus College in Heerlen aangehouden wegens vuurwapenbezit

30 maart 2004

Door een steekpartij op een school in Heerenveen is dinsdagochtend een 17-jarige leerling uit Joure zwaargewond geraakt. De 14-jarige dader uit Heerenveen is aangehouden. Het slachtoffer is overgebracht naar het ziekenhuis. Hij is niet in levensgevaar, maar zijn situatie is wel ernstig.

Probleemstelling:

Zoals wij al eerder aangaven hebben onze stages er toe geleid dat wij schoolmaatschappelijk werk (SMW) op VMBO scholen erg belangrijk vinden. De problematieken die wij op het Grotius College en bij Bureau Jeugdzorg voorbij hebben zien komen zijn naar onzes inziens dermate ernstig, waardoor wij vinden dat jongeren die te kampen hebben met deze problemen op een professionele manier geholpen moeten worden. In hoofdstuk 3 zullen wij de veel voorkomende problemen bij jongeren bespreken en toelichten.

Hulp aan deze jongeren vinden wij dus erg belangrijk, maar nog belangrijker vinden wij professionele hulp. Onder professionele hulp verstaan wij hulp en of begeleiding door een gediplomeerd schoolmaatschappelijk werker. De schoolmaatschappelijk werker kan door zijn opleiding en eventuele werkervaringen leerlingen adequaat bijstaan, helpen of doorverwijzen.

Bovenstaande krantenkoppen zijn voor ons het bewijs dat jongeren best wat hulp kunnen gebruiken. Bij ons kwam tijdens onze stages en na het lezen van bovenstaande nieuwsfeiten de vraag naar boven: "Had het schoolmaatschappelijk werk een bijdrage kunnen leveren bij het voorkomen en de aanpak van bovenstaande voorvallen?"

Uitgaande van ervaringen die wij hebben opgedaan tijdens de stages en bovenstaande, schokkende nieuwsfeiten willen wij in dit afstudeeronderzoek gaan bekijken of er behoefte is aan schoolmaatschappelijk werk op VMBO scholen of dat men het schoolmaatschappelijk werk kan zien als een luxe. De meningen van leerlingen tellen in ons onderzoek zwaar mee. Wij beperken ons tot het onderwijs in Nederland.

Onze onderzoeksvraag is:

Schoolmaatschappelijk werk: Luxe of noodzaak?

Voor het adequaat beantwoorden van de centrale vraag, dienen ook de volgende subvragen te worden beantwoord:

- Wat is opvoeding?
- Wat voorbijdrage kan de school en het schoolmaatschappelijk werk leveren mb.t. de opvoeding?
- Wie volgen een opleiding op het VMBO?
- Wat is het VMBO en wat is het algemene beeld wat men van het VMBO heeft?
- Wat betekend het VMBO voor zijn leerlingen?
- Welke problemen komt een schoolmaatschappelijk werker tegen in een VMBO school?
- Wat is schoolmaatschappelijk werk?
- Wat zijn de voor- en nadelen van het schoolmaatschappelijk werk?
- Wat is de functie en welke bevoegdheden heeft de schoolmaatschappelijk werker?
- Welke rol speelt het maatschappelijk werk bij maatschappelijke problemen? Of welke rol kan het schoolmaatschappelijk werk gaan vervullen?
- Wat is de positie van het schoolmaatschappelijk werk binnen de school?

De opbouw van ons eindonderzoek:

Dit eindonderzoek zal beginnen met een hoofdstuk over de opvoeding. Wij hebben gekozen om met dit hoofdstuk te beginnen, omdat volgens ons de opvoeding van essentieel belang is voor de verdere ontwikkeling van een kind. De link tussen het schoolmaatschappelijk werk en de opvoeding van het kind zal ook aan bod komen.

Hierna zullen het VMBO en zijn leerlingen centraal komen te staan. De leerwegen en sectoren van het VMBO zullen uitgebreid besproken worden, evenals de leerlingen en hun problemen.

Daarna volgt een kennismaking met het schoolmaatschappelijk werk. Onder andere zullen de taken, positie, soorten en financiering worden besproken. Uiteraard zullen ook de voor- en nadelen aan bod komen.

Uiteindelijk zullen wij het onderzoek wat wij onder leerlingen en docenten hebben gehouden op het Grotius College toelichten en zullen er aanbevelingen en conclusies naar voren komen.

Hoofdstuk 1

De opvoeding

1.1 Inleiding

Dit onderzoek beginnen wij met een hoofdstuk over opvoeding. De reden hiervan is dat wij de opvoeding erg belangrijk vinden. Opvoeding is volgens ons van essentieel belang voor de verdere ontwikkeling van het kind.

In het voorwoord heeft u kunnen lezen dat opvoeden niet meer zo vanzelfsprekend is, maar een voortdurend proces van aftasten en onderhandelen is geworden ¹. In dit hoofdstuk wordt het begrip opvoeden nader bekeken.

De geschiedenis zal worden besproken, evenals de veranderingen. Vervolgens bekijken wij de opvoeding vanuit het schoolmaatschappelijk werk perspectief. Wij beperken ons in dit hoofdstuk tot west Europa.

1.2 Opvoeden vroeger

De opvoedingsrelatie is universeel de meest existentiële relatie die er bestaat. De persoonlijke vorm die menigeen eraan geeft mag sterk verschillend zijn (vader en moeder, twee personen van hetzelfde geslacht, alleenstaande ouder, weekend-ouder, adoptief ouder of pleegouder). Binnen elke cultuur vertegenwoordigt de relatie tussen opvoeder en “opvoedeling” de diepste band die mensen met elkaar kunnen hebben.

In de oudheid (de periode voor de middeleeuwen) stond het kind in de westerse cultuur volledig onder de vaderlijke macht. De vader had het gezag en hij kon met het kind doen wat hij wilde. Hij kon het liefhebben, het verkopen en zelfs doden. Globaal gesproken kan worden gesteld dat het kind 'object' was. De ouders van toen hechtten zich affectief minder sterk aan hun kinderen dan tegenwoordig. Vanwege de slechte hygiënische omstandigheden en het eenzijdige voedsel verloren de meeste ouders één of meer van hun kinderen. Kinderen werden ingezwachteld zodat zij zich niet meer konden bewegen en urenlang aan hun lot overgelaten. Zo gauw kinderen konden lopen, hielpen zij mee in de huishouding of met het werk op het land.

In de middeleeuwen werden voor wezen, zwaar verwaarloosde kinderen en kinderen die zwierven en overlast bezorgden speciale opvanghuizen ingericht. In deze zogenoemde 'gasthuizen' verbleven de kinderen tezamen met volwassenen. Te gast waren deze kinderen niet: van hen werd op jonge leeftijd - dikwijls zware - arbeid verlangd. Toen dit eenmaal bekend werd, ontstonden vanuit de stedelijke en kerkelijke overheden en vanuit particuliere hoek initiatieven voor een betere opvang van deze kinderen. Naarmate de wereld minder ruw werd, ging men ook beschaafder met kinderen om. Toen de strijd om het naakte bestaan in heftigheid afnam, kregen ouders meer aandacht voor elkaar en voor (de opvoeding van) hun kinderen.

In de afgelopen eeuw is de rol van kinderen in onze moderne, westerse samenleving drastisch veranderd. Daar waar kinderen vroeger nodig waren om te werken op bijvoorbeeld het land of voor de oudedagvoorziening voor de ouders zijn kinderen voor hun ouders steeds meer objecten van liefde en zorg geworden. Het gezin is minder een productie-eenheid; de functie ervan is naar het emotionele vlak verschoven. De tijd dat ouders kinderen weggaven

¹ Swaan, A. de (1979). Uitgaansbeperking en uitgaansangst. Over de verschuiving van bevelshuishouding naar onderhandelingshuishouding.

aan rondtrekkende handelaren of hen beschouwden als 'een investering voor een eigen onbekommerde oudedagvoorziening' ligt in onze huidige westerse samenleving ruimschoots achter ons.²

1.3 De veranderingen

Ouders beslissen tegenwoordig overwegend op grond van emotionele gronden om kinderen te krijgen. Deze emotionalisering van de ouder-kind relatie hangt onder meer samen met de toegenomen welvaart, de uitbreiding van de overheidszorg, de door de overheid gesubsidieerde hulpverlenings- en kindbeschermingsinstanties, de ontwikkeling van betrouwbare anticonceptiemiddelen en de daling van het kindertal per gezin. Door deze moderne ontwikkelingen zijn moderne ouders beter in staat ook meer aandacht, zorg, genegenheid en toewijding op te brengen voor hun kinderen. Vanuit de maatschappij wordt ook meer verwacht van ouders en ook ouders hebben hogere verwachtingen van kinderen. Ouders hebben vaak al-dan-niet expliciet een uitgebreid verwachtingspatroon ten opzichte van hun kinderen op het affectief-emotionele gebied (verbondenheid en intimiteit), op het prestatiegebied (schoolresultaten, sportprestaties en dergelijke) en op het sociale vlak (vriendjes, de omgang met anderen). Ouders hopen dat de kinderen zelfstandig wordt zonder opstandig te zijn en bovenal een gewaardeerd lid zijn van de maatschappij.

R. de Groot schrijft in haar boek "Kinderen met leer- en gedragsproblemen" dat de 'emotionalisering' van de relatie tussen ouders en kinderen voordelen heeft voor jeugdigen. Zij weten zich immers meer gewenst, begrepen en gekoesterd. Het gelijkwaardiger en intiemere contact kan jongeren ook voor problemen plaatsen. Té gelijkwaardig contact kan kinderen het gevoel geven dat ouders hen aan hun lot overlaten.

Het ontstaan van steeds meer eenoudergezinnen heeft ook veel met de verandering van de opvoeding te maken. In onze samenleving zijn er een aantal specifieke uitdagingen waarmee eenoudergezinnen en nieuw samengestelde gezinnen te maken hebben. Ouders die alleen staan voor de opvoeding van hun kinderen zien zichzelf voor heel wat uitdagingen geplaatst. Ze staan vaak zelf onder stress vanwege de crisis die aanleiding is tot het ontstaan van het eenoudergezin. Dit is iets wat een kind tijdens zijn opvoeding mee kan krijgen. De financiële situatie van een eenoudergezin heeft grote invloed op de ontwikkeling van de kinderen. Eenoudergezinnen met een werkloze gescheiden of ongehuwde moeder zijn het meest kwetsbaar. Er kunnen moeilijkheden zijn bij het vinden van werk, bij het recht op onderhoudsgeld. Als de ouder zelf in een crisissituatie zit, kan deze minder energie besteden aan de opvoeding, terwijl de kinderen net meer behoefte hebben aan ondersteuning.

Tegenover eenoudergezinnen staat het nieuw samengesteld gezin. In een nieuw samengesteld gezin ontstaan nieuwe verhoudingen en vaak nieuwe opvoedingsregels waaraan het kind zich moet aanpassen.

1.4 De soorten opvoeding

In een rapport van "Rijksinrichtingen voor jongens Den Engh" wordt aangegeven dat opvoeding te beschouwen is als een vorm van communicatie tussen opvoeder en kind, waarbij een daarvoor verantwoordelijke opvoeder met behulp van een gestructureerde dagindeling en situationele omstandigheden zorgt voor het geestelijk en lichamelijk welzijn van het kind. De opvoeder stimuleert hierbij de persoonlijkheidsontwikkeling met als doel het kind voor te bereiden op een zelfstandig functioneren in de samenleving. Met communicatie wordt hier bedoeld de tweezijdige communicatie (bi-directional

² Rapport van Rijksinrichtingen voor jongens Den Engh

communication) tussen opvoeder en kind. Deze tweezijdigheid houdt in dat de opvoeder en opvoedeling voor elkaar bereikbaar zijn. Ze zijn communicatietechnisch in staat elkaars verbale en non-verbale boodschappen zowel op te vangen als ook te begrijpen en juist te interpreteren. Deze wederzijdse bereikbaarheid tussen opvoeder en kind wordt ook wel de opvoedingsrelatie tussen opvoeder en kind genoemd

Men kan volgens het rapport vier soorten opvoeding onderscheiden:

- De gewone opvoeding, waarin zich geen bijzondere problemen voordoen
- De verzwaarde opvoeding, waarbij sprake is van een vorm van handicap
- De problematische opvoedingssituatie
- De pedagogische verwaarlozing

Bij opvoeden gaat het bij ouders zowel om opvoedingsbereidheid als om opvoedingsbekwaamheid.

Bij de gewone opvoeding is de opvoedingsbereidheid aanwezig en de basale opvoedingsbekwaamheid toereikend.

Bij de verzwaarde opvoeding, is de opvoedingsbereidheid aanwezig maar bepaalt de handicap de mate van extra opvoedingsbekwaamheid. Soms is het hierbij noodzakelijk extra hulp in te schakelen omdat het de basale opvoedingsvaardigheden van de ouders te boven gaat. Deze hulp kan veelzijdig van aard zijn (bijvoorbeeld medicatie, een gehoorapparaat of rolstoel, logopedist, psychiater, gezinsbegeleider, opname in een instelling).

Bij de problematische opvoedingssituatie is er vaak wel basale opvoedingsbereidheid, maar wordt door langdurende, elkaar versterkende ingrijpende gezinsproblemen (bijvoorbeeld zwakke maatschappelijke positie, desorganisatie van het gezin, affectieve verwaarlozing, mishandeling, slechte huisvesting, slechte gezondheid, verslaving, inburgeringsproblemen, school-, relatie- en financiële problemen) een buitengewoon beroep gedaan op de opvoedingsbekwaamheid van de ouder(s). Zonder inschakeling van intensieve begeleiding loopt het kind groot gevaar te ontsporen.

Bij de pedagogische verwaarlozing is er geen sprake van opvoedingsbereidheid, waardoor bovendien geen beroep gedaan kan worden op (mogelijk aanwezige) opvoedingsvaardigheden.

1.5 Opvoeding en het schoolmaatschappelijk werk

Wanneer er problemen tijdens de opvoeding ontstaan, bestaat de kans, dat het kind in aanraking komt met het schoolmaatschappelijk werk. (in hoofdstuk 4 en 5 wordt het schoolmaatschappelijk werk en de geschiedenis ervan uitgebreid besproken). Een kind kan zowel op de basisschool als op de middelbare school in aanraking komen met het schoolmaatschappelijk werk. De jonge adolescent op de middelbare school kan, wanneer er thuis of op school problemen zijn doorverwezen worden naar het schoolmaatschappelijk werk. Problemen kunnen opvoedingsproblemen zijn, of een reactie daarop. Uiteraard kan ook het systeem van het kind een belangrijke rol spelen bij problemen.

Het is moeilijk aan te geven of problemen van adolescenten komen door de opvoeding. Toch is het belangrijk voor een schoolmaatschappelijk werker om stil te staan bij de genoten opvoeding van de leerling. Door stil te staan bij de opvoeding van de leerling kunnen veel oorzaken achterhaald worden, waardoor problemen adequaat kunnen worden aangepakt.

1.6 Samenvatting

Laten wij er maar vanuit gaan dat geen enkele ouder moedwillig zijn kind laat ontsporen. Ouders zijn vaak niet onwillig, hooguit onwetend en soms wanhopig doordat de problemen hen steeds meer boven het hoofd groeien. Geen enkel kind verspeelt moedwillig de liefde van zijn ouders en heeft de opzet vandaag eens zijn ouders te pesten. Het spel tussen de opvoeder, de jeugdige en de context waarin zij verkeren dragen bij aan een geheel dat kan uitgroeien tot een onhandelbare situatie. De schoolmaatschappelijk werker kan in deze situatie een belangrijk persoon zijn. Hoe belangrijk proberen wij u in de volgende hoofdstukken duidelijk te maken.

Wanneer kinderen van 12 à 13 jaar de basisschool hebben afgerond gaan zij naar het voortgezet onderwijs. De opvoeding die kinderen in de voorafgaande jaren hebben meegekregen speelt hier een grote rol. Ongeveer 60% van deze kinderen gaat naar het VMBO. In het volgende hoofdstuk proberen wij een zo duidelijk mogelijk beeld te schetsen van het VMBO.

Hoofdstuk 2

Een kennismaking met het Voortgezet Middelbaar Beroeps Onderwijs (VMBO)

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk willen wij u kennis laten maken met het VMBO. In de inleiding van dit onderzoek hebben wij aangegeven ons toe te spitsen op schoolmaatschappelijk werk in het VMBO. Wij hebben hiervoor gekozen, omdat onze interesse hier naar uit gaat. Dit komt doordat één van ons stage heeft gelopen op het Grotius College, locatie B (Dit is een VMBO afdeling van deze school) in Delft. VMBO scholen in Nederland huisvesten de meeste leerlingen. (60% - volgens de gegevens van het ministerie van OCW)

In dit hoofdstuk zullen wij een kort beeld schetsen van het VMBO, zijn leerwegen en sectoren. Tenslotte zullen het imago en de leerlingen van het VMBO uitgebreid aan de orde komen.

2.2 Het VMBO

Bijna 700 scholen verzorgen in Nederland het voortgezet onderwijs voor 900.000 scholieren. Het voortgezet onderwijs bereidt scholieren voor op hun toekomstige plaats in de maatschappij. De afgelopen jaren is er nogal wat veranderd in het voortgezet onderwijs. De leerwegen van het VMBO komen geleidelijk in de plaats van het VBO en MAVO.

Per 1 augustus 1999 zijn VBO, MAVO en sommige vormen van voortgezet speciaal onderwijs samengevoegd tot het VMBO, het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Deze vernieuwing is erop gericht de aansluiting tussen het voormalig MAVO/VBO/VSO op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) te verbeteren. Het VMBO bereidt ruim zestig procent van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs voor op een vervolgopleiding of op de arbeidsmarkt.

2.3 De leerwegen en sectoren

Het VMBO kent vier sectoren: techniek, zorg en welzijn, economie en landbouw.

Binnen hun sector kunnen de leerlingen uit vier leerwegen kiezen:

- De theoretische leerweg. Deze leerweg wordt verzorgd door scholengemeenschappen met MAVO en bereidt de leerlingen voor op de middenkader- en vakopleidingen in het MBO of op het HAVO;
- De kaderberoepsgerichte leerweg wordt verzorgd door scholengemeenschappen met VBO die de leerlingen voorbereidt op de middenkader- en vakopleidingen in het MBO;
- De basisberoepsgerichte leerweg waarna leerlingen door kunnen stromen naar de basisberoepsopleidingen in het MBO;
- De gemengde leerweg wordt verzorgd door scholengemeenschappen met MAVO en VBO die leerlingen voorbereidt op middenkader- en vakopleidingen in het MBO.

Leerwegen zijn routes naar het middelbaar beroepsonderwijs (MBO). Een keuze voor een leerweg is een keuze voor een manier van leren. Per leerweg en per sector worden vakkenpakketten vastgesteld. Een vakkenpakket bestaat uit een gemeenschappelijk deel, een sectorgebonden deel en een vrij deel. Het gemeenschappelijk deel is verplicht voor alle

leerlingen en bestaat uit Nederlands, Engels, Maatschappijleer, Lichamelijke opvoeding en Kunstvakken. De leerlingen doen centraal eindexamen (CE) voor Nederlands en Engels. Voor Maatschappijleer, Lichamelijke opvoeding en de Kunstvakken wordt een schoolexamen (SE) afgenomen. Het sectorgebonden deel is verplicht voor alle leerlingen in één van de sectoren techniek, zorg en welzijn, economie en landbouw. Het vrije deel biedt de mogelijkheid te kiezen uit een aantal vakken en is afhankelijk van de gekozen leerweg.

2.4 Leerwegondersteunend en praktijkonderwijs

Naast de vier leerwegen is er leerwegondersteunend onderwijs. Dit onderwijs is bestemd voor leerlingen met leerachterstanden of sociaal-emotionele problemen, maar met voldoende capaciteiten om een VMBO-diploma te kunnen halen. Per 1 augustus 1998 is het individueel VBO (IVBO) omgezet in afdelingen voor leerwegondersteunend onderwijs voor leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen.

Als aanvulling op de leerwegen is er *praktijkonderwijs*, gericht op een beperkte groep leerlingen voor wie het niet mogelijk is een VMBO-diploma te halen. In tegenstelling tot de leerwegen is dit geen voorbereiding op het vervolgonderwijs tweede fase, maar rechtstreeks op de arbeidsmarkt. Niet alle VMBO scholen hebben een afdeling voor praktijkonderwijs. Het Grotius College waar wij ons onderzoek hebben gehouden beschikt wel over een praktijkafdeling.

2.5 Het Imago van het VMBO

Wanneer wij de kranten moeten geloven kampt het VMBO met een negatief imago. Velen zien het als restonderwijs waar je kind zo ver mogelijk van weg moet blijven”

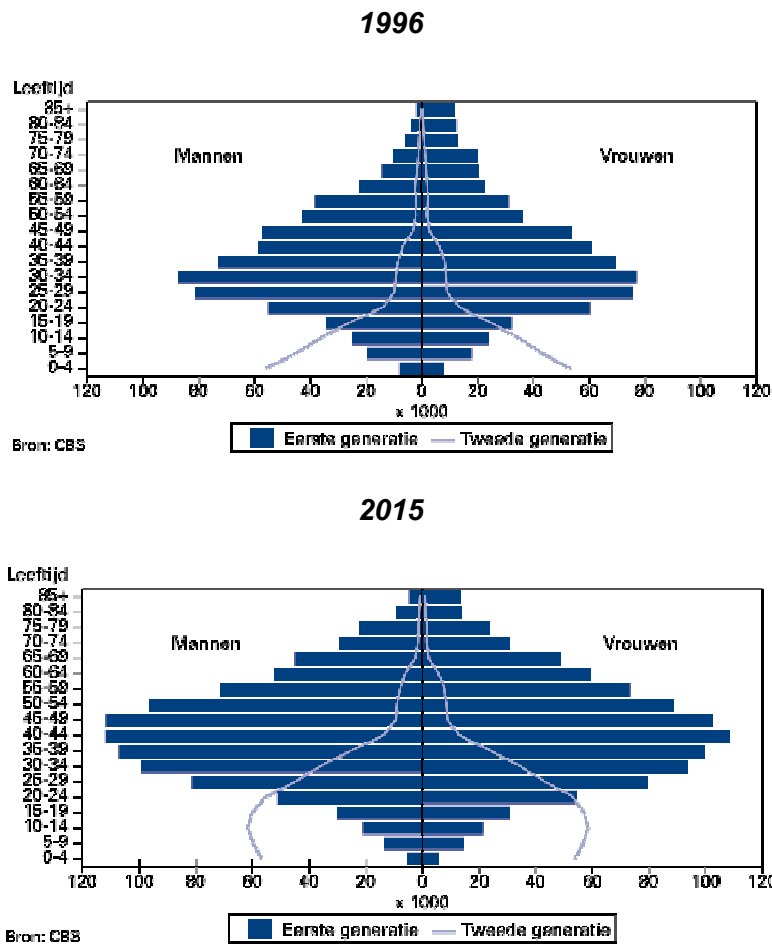
Het onderwijs in Nederland is veranderd en de samenleving ook, mogelijk alleen niet in die volgorde. Weliswaar is de invloed van het onderwijs op de samenleving van niet te onderschatten betekenis, het is eerder aannemelijk dat ten gevolge van ontwikkelingen in de samenleving het onderwijs wijzigt.

Een grote ontwikkeling en verandering in de Nederlandse samenleving is de multiculturaliteit. De samenstelling van de samenleving is in de afgelopen jaren erg veranderd. We hebben een “multiculturele samenleving”gekregen. Wat we ons precies moeten voorstellen bij onze multiculturele samenleving is moeilijk te beschrijven. Zo worden begrippen als allochtoon, vreemdeling, etnische of culturele minderheid, buitenlander en niet-Nederlander door elkaar gebruikt maar hebben alle een eigen betekenis en klank. In zijn recente 'allochtonen'-prognose hanteert het CBS onder meer de zogenoemde 'beperkte' definitie: de eerste generatie allochtonen wordt gevormd door personen die in het buitenland zijn geboren én van wie minstens één ouder in het buitenland is geboren; de tweede generatie bestaat uit personen die in Nederland zijn geboren én van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren. Volgens deze definitie telde Nederland op 1 januari 1996 1,7 miljoen allochtonen. Tot het jaar 2015 zal volgens de vooruitberekeningen de omvang van de allochtone bevolking in Nederland met ruim één miljoen personen groeien.³ (zie onderstaande figuren)

³ WPRB Rapport “Multiculturele samenleving in Nederland”, Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut

Allochtonen naar leeftijd en geslacht in Nederland (beperkte definitie), eerste en tweede generatie, 1996 en 2015

De tijden van “een baan voor het leven” zijn voorbij en een term als “employability” heeft zijn intrede gedaan. Voor instellingen en bedrijven betekent dit dat geïnvesteerd moet worden in personeel, scholing en mobiliteit. Aan het onderwijs zullen nieuwe eisen worden gesteld. In lijn met eigentijdse vraagstukken en belangrijke wijzigingen in andere sociale instituties, zoals gezin en kerk, is de rol van de school enorm veranderd. Zo zijn de affectieve opvoeding, de socialisatie en geestelijk zorg van de school voor haar heterogene leerlingenbestand veelomvattend geworden. Verbindingen tussen school en werk zijn sterk gegroeid. De school speelt een steeds belangrijkere rol als selectiemechanisme voor verdere opleiding en werk.

Het VMBO is het begin van de loopbaan van de meerderheid van de beroepsbevolking. Het is dus van levensbelang dat het VMBO voor leerlingen en leraren goed in elkaar zit. (Gezien de vele problemen op het VMBO zou je misschien kunnen concluderen dat dat helaas niet het geval is.)

Vaakgehoorde problemen in het VMBO vanuit de media:

- de uitval
- het te hoge niveau en overladenheid
- de agressie tegenover leraren
- onveiligheid

Het voorbereidend beroepsonderwijs wordt door veel mensen wel eens beschouwd als een slap aftreksel van HAVO.

Van de 900.000 leerlingen in het voortgezet onderwijs, zit tweederde op een VMBO-school. Dat zijn er dus 600.000. Daarvan zijn 100.000 leerlingen zogenaamde zorgleerlingen: leerlingen die extra begeleiding nodig hebben. De groei van het aantal zorgleerlingen is de afgelopen jaren schrikbarend toegenomen met 30 procent. Vroeger zaten deze leerlingen nog op aparte scholen voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Nu moeten zij naar het VMBO.

Het grootste probleem in het VMBO: de uitval. In Rotterdam telde men in 1991 nog 300 leerlingen als voortijdig schoolverlaters, inmiddels zijn het er duizenden. Landelijk verlaat 15 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs de school zonder diploma. Dat zijn 30.000 leerlingen die jaarlijks op straat belanden zonder startkwalificatie.

De integratie van zorgleerlingen in combinatie met een zwaarder lesprogramma, maakt dat de werkdruk voor onderwijspersoneel op scholen enorm is toegenomen. Leraren moeten in korte tijd meer presteren, zonder dat zij zich daar goed op hebben kunnen voorbereiden, Ook hebben zij te maken met andersoortige leerlingen dan die zij voorheen hadden.

In het voorwoord hebben wij al geprobeerd om een voorzichtige vergelijking te maken met de VMBO leerlingen van nu en de MAVO leerlingen uit de tijd dat Mirjam op de middelbare school zat. Een vergelijking maken tussen het VMBO en de MAVO vinden wij toch erg moeilijk. Wij vinden de verschillen tussen het VMBO en de MAVO te groot om een eerlijke vergelijking op papier te zetten. De integratie van de zorgleerlingen speelt daarbij een belangrijke rol. De toename van de multiculturele samenleving heeft er ook toe geleid dat de verschillen tussen toen en nu erg groot zijn. Leerlingen hebben vandaag de dag rekening te houden met veel verschillende soorten leerlingen (waaronder de zorgleerlingen) en culturen. De enige voorzichtige conclusie die wij hieruit kunnen trekken is, dat door het oprichten van het VMBO, de leerlingen het er waarschijnlijk niet makkelijker door hebben gekregen.

2.6 Zorgleerlingen op het VMBO

Zorgleerlingen zijn leerlingen die als gevolg van leerachterstanden, intelligentie of sociaal-emotionele problemen niet in staat zijn om via het reguliere programma een VMBO-diploma te halen. Veel van deze leerlingen gingen voorheen naar scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (LOM- scholen). Met de komst van het VMBO, zijn deze scholen opgeheven, waardoor de leerlingen in het VMBO moeten worden opgenomen.

Het aantal zorgleerlingen is de laatste jaren fors toegenomen. In totaal is het aantal tussen 1998 en 2002 gegroeid van 86.000 naar 102.000. Hiervan gaan ongeveer 80.000 leerlingen naar het VMBO met LWOO. De overige leerlingen gaan naar het Praktijkonderwijs, (dat geen deel uitmaakt van het VMBO en waar geen diploma gehaald kan worden.) De zorgleerlingen vergen veel extra tijd en inzet van VMBO-docenten.

Een kleine 600.000 leerlingen gaan naar het VMBO. 34 procent volgt de theoretische leerweg, 32 procent volgt de basisberoepsgerichte leerweg. Jaarlijks verlaten 30.000 leerlingen het voortgezet onderwijs zonder diploma. Daarnaast zijn er 70.000 voortijdig schoolverlaters, jongeren zonder opleiding en zonder diploma. Het lerarentekort is op het VMBO twee maal zo groot als op het HAVO/VWO⁴

⁴ Bron: Ministerie van OCW

Uit de enquête van “Het VMBO verdient beter” blijkt dat de grootste knelpunten van het VMBO zijn;

- de groepsgrootte
- er wordt te weinig zorg geboden aan de leerlingen
- het onderwijs is niet goed op de leerlingen afgestemd
- de bureaucratie op scholen
- de verplichte vakken
- de uitval van leraren
- de gebrekkige motivatie van leerlingen
- slechte gebouwen zorgen ervoor dat de leerlingen denken dat hun opleiding minder belangrijk is dan de “*mooie*” HAVO/VWO scholen

2.7 Samenvatting

Het ziet er volgens ons naar uit dat het VMBO blijft groeien en het aantal zorgleerlingen ook. De multiculturele samenleving blijft ook groeien.

Na deze korte kennismaking met het VMBO willen wij ons in het volgende hoofdstuk richten op leerlingen van het VMBO waar het in dit eindonderzoek om draait.

Hoofdstuk 3

VMBO-leerlingen en hun problemen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk willen wij kijken naar de leerlingen van het VMBO en de problemen waar zij zoal mee te maken hebben proberen toe te lichten. Waar deze problemen vandaan komen en wat een schoolmaatschappelijk werker voor hen kan betekenen. Uiteraard hebben VMBO-leerlingen ook leuke kanten, maar dat neemt niet weg dat wij het belangrijker vonden om hun problemen te bespreken. Het schoolmaatschappelijk werk is er immers om jongeren te helpen met problemen.

In eerste plaats willen wij kijken naar de adolescentie. Wat is dat en wat betekent deze fase in een mensenleven.

Vervolgens willen wij een aantal veel voorkomende problemen onder jongeren bespreken. Dit doen wij aan de hand van een aantal krantenartikelen. Het was onmogelijk om alle problemen waar jonge adolescenten mee te kampen hebben te bespreken. Dit zou een op zichzelf staand onderzoek kunnen zijn.

3.2 Adolescentie

De adolescentie, levensfase tussen kindertijd en volwassenheid, kenmerkt zich door een heleboel veranderingen. Zowel op relationeel gebied, op gebied van lichamelijke ontwikkeling als psychologische ontplooiing, wordt deze periode gekenmerkt door een enorme evolutie op zeer korte tijd. Nooit meer, behalve dan in de eerste levensmaanden, zal een lichamelijke ontwikkeling, alsook een psychologische ontplooiing zo snel verlopen als in deze periode, die bij de meesten tussen 12 en 20 jaar ligt

VMBO leerlingen kunnen ook wel jonge adolescenten genoemd worden. De adolescentie is een turbulente fase van ontwikkeling waarin de jongere vele moeilijkheden ondervindt en zijn of haar aanwezigheid de sfeer voor anderen nogal onbehagelijk kan maken.⁵

Adolescentie wordt gezien als een periode die de jongere voor een reeks nieuwe taken stelt die hem of haar uitdagen en die vanuit een positieve houding aangepakt moet worden. Lichamelijk en geestelijk veranderingen vinden plaats, maar nauwe banden blijven gehandhaafd met ouders, ouderlijke raad en leiding blijven een belangrijke bron van steun voor de jongere tijdens de adolescentie.

Dit verandert niets aan het feit dat bepaalde jongeren geconfronteerd worden met ernstige moeilijkheden tijdens de adolescentie periode in hun ontwikkeling. Eveneens kunnen andere jongeren hun ouders, andere volwassenen en zelfs leeftijdsgenoten voor aanzienlijke problemen stellen dankzij de gedragspatronen die zij vertonen.

Ook is er een grotere groep jongeren die problemen van meer voorbijgaande aard ondervinden. Dit zijn relatief kortstondige moeilijkheden die kunnen ontstaan in verband met thuis, school of relaties met leeftijdsgenoten. Zij kunnen ook hun oorsprong vinden in meer persoonlijke gevoelens van onzekerheid met betrekking tot veranderingen, of juist het uitblijven daarvan in het eigen lichaam of over persoonlijke capaciteiten of eigenschappen. Dergelijke moeilijkheden kunnen, hoewel ze meestal kort duren, niettemin aanzienlijke ellende veroorzaken en in enkele gevallen negatieve consequenties hebben op veel langere termijn.

⁵ Nieboer & Jackson, 1991

Laten wij een aantal van de soorten problemen bekijken die kunnen ontstaan tijdens de adolescentie. Deze problemen kunnen een deel zijn van problemen die leerlingen tegenkomen tijdens hun schoolloopbaan.

- Verlegenheid
- Agressie
- Faalangst
- Extreme absentie
- Conflicten met ouders / thuisproblemen
- Relaties en seksualiteit
- Druggebruik
- Alcoholgebruik
- Suïcidaal gedrag
- Schulden

3.3 Problemen van jongeren

Hebben jongeren problemen dan? Ze hebben toch een onbezorgd leven vergeleken met volwassenen? Deze woorden hoor je vaak uit de mond van volwassenen. Helaas is het tegendeel bewezen. Jongeren hebben vaak te kampen met problemen zoals verslavingen en/ of psychische problemen. Een overvloed van drugs ligt op de loer of de jongere zit om andere redenen niet goed in zijn vel. Dit is de reden waarom wij voor u de belangrijke oorzaken van problemen onder jongeren op een rijtje gezet hebben. Te noemen: agressie, faalangst, extreme absentie, conflicten tussen ouders / thuisproblemen, relaties en seksualiteit, druggebruik, alcoholgebruik, suïcidaalgedrag en schulden.

Aan de hand van krantenartikelen en achtergrondinformatie proberen wij de ernst van de problemen duidelijk te maken.

Allereerst willen wij vertellen dat wij drugs en alcohol apart hebben benoemd, terwijl deze doorgaans wel onder de zelfde noemer vallen. Wij hebben dit gedaan, omdat alcohol en druggebruik voor verschillende en opzichzelfstaande problemen zorgen. Een uitgebreide beschrijving van alcohol en drugs en het gebruik daarvan is terug te vinden in de bijlagen 2 en 3.

3.3.1 Agressie

40 tot 45% van de jongeren vertoont wel eens agressief gedrag.⁶ Ongeveer 10% van deze jongeren zorgt op dit punt voor echte problemen. Jongens en meisjes zijn vaak op een verschillende manier agressief. Jongens tonen hun agressie doorgaans veel openlijker (externaliseren). Bij meisjes gaat het doorgaans meer om stiekeme vijandigheid en indirect gedrag. Ze keren ook meer agressie “in zichzelf” (interioriseren).

3.3.2 Faalangst

Faalangst is een emotie die jonge adolescenten in het onderwijs veel last bezorgt. De harde onderzoekscijfers liegen er niet om. In de brugklas heeft een op de tien leerlingen al last van faalangst, terwijl dat getal in de eindexamenjaren oploopt tot gemiddeld een op de vijf leerlingen.

⁶ Portmann, R. “Speels omgaan met agressie” 1998

Met faalangst bedoelen we dan: onder invloed van de angst om goed te presteren zo geblokkeerd raken, dat het resultaat van je prestatie onder de potentiële mogelijkheden ligt. Eigenlijk is het de angst voor wat er gebeurt als je slechter presteert dan voorzien.⁷

3.3.3 Extreme absentie

Kinderen in Nederland hebben de plicht om naar school te gaan. Een kind moet naar school op de eerste dag van de nieuwe maand na zijn of haar vijfde verjaardag. De volledige leerplicht duurt tot en met het schooljaar waarin de jongere zestien jaar wordt (een schooljaar loopt van 1 augustus tot en met 31 juli). Daarna is de leerplicht overigens niet helemaal afgelopen, want er volgt nog een partiële leerplicht. De jongere moet dan een jaar lang minimaal twee dagen per week onderwijs volgen op een instelling (MBO- of educatie-instellingen en door de minister aangewezen instellingen)

Het komt regelmatig voor dat jongeren niet naar school komen en de lessen niet volgen. De schoolleiding meldt spijbelen aan bij het college van B&W zodra een volledig leerplichtige leerling op drie achtereenvolgende dagen verzuimt. Of als de leerling gedurende vier opeenvolgende lesweken meer dan een achtste deel van de lestijd verzuimt. Voor partieel leerplichtigen is zo'n melding alleen verplicht wanneer zij gedurende vier opeenvolgende lesweken meer dan een achtste deel van de lestijd verzuimen.⁸

3.3.4 Conflicten met ouders/ thuisproblemen

De puberteit is een spannende fase waarin kinderen grote veranderingen doormaken, zowel uiterlijk als innerlijk. De puber zet zich af tegen zijn ouders, wil zelf bepalen hoe hij eruit ziet, met wie hij omgaat en hoe laat hij thuiskomt. Ouders moeten wennen aan het feit dat hun kind volwassen wordt en zich van hen losmaakt. Hierdoor kunnen in de thuissituatie nogal eens problemen ontstaan. Uiteraard kunnen er ook andere oorzaken zijn van problemen thuis. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld scheiding van de ouders of andere familieproblemen.

3.3.5 Relaties en seksualiteit

De puberteit is ook een periode waarin het lichaam verandert van kind naar volwassene. De hormonen zullen zich tijdens deze periode verder ontwikkelen en er ontstaan andere gevoelens, zo ook seksuele gevoelens. Tijdens de puberteit zullen deze gevoelens een speciale plaats in gaan nemen. Jonge adolescenten gaan voor het eerst in hun leven liefdesrelaties aan en dat kan soms voor veel problemen zorgen. Zo kunnen relaties worden beëindigd of kunnen ongewenste zwangerschappen ontstaan.

3.3.6 Druggebruik

Druggebruik onder jongeren is al jaren lang een veel besproken onderwerp. De soorten drugs die jongeren gebruiken veranderen, maar de achterliggende gedachten om drugs te gebruiken blijven het zelfde. De redenen om drugs uit te proberen of te gaan gebruiken, kunnen erg uiteenlopend zijn: uitproberen/nieuwsgierigheid, stoer doen tegenover vrienden, de effecten enz.

Alle soorten drugs hebben gemeen dat het stoffen zijn die de hersenen op een bepaalde manier prikkelen. Die hersenprikkels veroorzaken verschillende geestelijke en lichamelijke effecten. Deze effecten kunnen stimulerend zijn, of juist verdovend, of bewustzijnsveranderend.

⁷ Nieuwenbroek, A., J. Ruigrok, J. de Vries, Faalangst op school, Houten, 1996

⁸ Ministerie van OCW

3.3.7 Alcoholgebruik

Het alcoholgebruik onder jongeren is de afgelopen jaren schrikbarend gestegen. Ondanks de aangescherpte wetgeving gebruiken jongeren enorm veel alcohol met alle gevolgen van dien.

Onderzoek heeft uitgewezen dat op 15 jarige leeftijd al 50% van de jongeren regelmatig drinkt waarbij een op de tien 15-jarigen wel 10 glazen alcohol in een weekend drinkt. Maar ook op jongere leeftijd wordt er al gedronken. Een op de vijf 10-jarigen bleek al eens alcohol gedronken te hebben en bij de 12/13 jarigen bleek dit aantal al gestegen naar een op de drie⁹.

3.3.8 Suïcidaalgedrag

Het is duidelijk dat de jeugd te kampen heeft met een moeilijke maatschappij waarin zij leven en opgroeien. De samenleving is multicultureel geworden en de manieren van opvoeden zijn veranderd. Dit heeft positieve kanten, maar hierdoor ontstaan bij veel jongeren psychische problemen die zich op verschillende manieren uiten. Hieronder vindt u een *artikel uit de Haagse Courant*. Wij willen als voorbeeld onderstaand artikel gebruiken. In het artikel wordt voor ons duidelijk dat hulp voor deze jongeren nodig is, als het al niet te laat komt. Kan een schoolmaatschappelijk werker hier een belangrijke rol bij spelen? Wij denken het wel.

Artikel uit Haagsche Courant van 19-12-2000:

RAPPORTAGE JEUGD 2000 Zelfmoord bij meisjes gestegen

Den Haag - Het aantal zelfmoordpogingen onder meisjes en jonge vrouwen is de afgelopen jaren fors toegenomen. Begin jaren negentig belandden jaarlijks ongeveer 70 op de honderdduizend 15- tot 24-jarige vrouwen na een poging tot suicide in het ziekenhuis, anno 2000 is dat aantal tot rond de honderdtwintig opgelopen.

Vooraf meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst proberen relatief vaak zichzelf van het leven te beroven, zo blijkt uit de gepubliceerde Rapportage Jeugd 2000 van het Sociaal Cultureel Planbureau. Bij deze bevolkingsgroepen ligt het aantal zelfmoordpogingen ongeveer twee keer zo hoog als bij autochtone vrouwelijke tieners. Bij Turkse en Marokkaanse jongens en mannen is zelfdoding een zeldzaam fenomeen. Zowel allochtone als autochtone meisjes en vrouwen worstelen vaker met (hevige) emotionele problemen dan jongens en mannen, constateren de onderzoekers. Zo hebben vrouwelijke tieners bijvoorbeeld meer last van angst- en stemmingsstoornissen. Elf procent van de in totaal 2,4 miljoen in Nederland wonende jongeren blijkt zich regelmatig eenzaam te voelen. Het aantal autochtone Nederlanders (15 tot 24 jaar) dat probeert de hand aan zichzelf te slaan, groeide het afgelopen decennium slechts licht: van net onder de 40 op de honderdduizend inwoners in begin jaren negentig tot rond de 45 dit jaar. Opvallend daarbij is, dat deze groep bij een zelfmoordpoging twee tot drie keer zo succesvol is als bij autochtone vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie.

⁹ NIPO

3.3.9 Schulden

We horen het in het nieuws, we lezen het in de krant: veel jongeren komen om in de schulden. Een mobiele telefoon, een nieuwe scooter of een mooie merktrui, dat is wat jongeren vandaag de dag nodig hebben om “erbij te horen”. In *onderstaand krantenartikel* kunt u lezen dat jongeren van 16 tot en met 23 jaar, die na hun VMBO-opleiding werken en leren combineren, een kwetsbare groep vormen. Uit eerder NIBUD-onderzoek blijkt dat van deze groep één op de vijf jongeren gemiddeld 1400 euro schuld heeft. Wij vinden dit een schrikbarend getal.

Ondanks dat veel jongeren de weg naar de schuldhulpverlening kunnen vinden, blijft er vooralsnog een grote groep jongeren met schulden over die hier niet naar toe willen en/of durven. Is hier een taak weggelegd voor het schoolmaatschappelijk werk?

Artikel van NIBUD-campagne jongeren en schulden:

29 sep 2003

UTRECHT_(ANP)

Jongeren doen steeds vaker een beroep op schuldhulpverlening. Dat is voor het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD) aanleiding om samen met het ministerie van Sociale Zaken in oktober een campagne te houden gericht op jongeren. Het wordt geen grote, maar wel een doelgerichte campagne, aldus het NIBUD. In jongerenbladen en programma's voor de jeugd op radio en tv wordt aandacht gevraagd voor geldproblemen. Ook roept het instituut jongeren op mee te doen aan de enquête 'gat-in-je-hand'. Die is te vinden op de website www.jeugd-en-geld.nl. Zo hoopt het NIBUD een goed en actueel beeld te krijgen van hoe het staat met de schulden van jongeren.

De eerste drie maanden van dit jaar is het aantal mensen dat een beroep heeft gedaan op de schuldhulpverlening met 40 procent gestegen vergeleken bij diezelfde periode in 2002. Ook het aantal jongeren dat aanklopt bij de kredietbanken neemt toe. Vooral jongeren van 16 tot en met 23 jaar, die na hun VMBO-opleiding werken en leren combineren, vormen een kwetsbare groep. Uit eerder NIBUD-onderzoek blijkt dat van deze groep één op de vijf jongeren gemiddeld 1400 euro schuld heeft. In de categorie 21 jaar en ouder heeft zelfs een op de drie een schuld van 4500 euro. Het geld gaat bij de jongeren vooral op aan leuke dingen, zoals uitgaan, kleding en het mobieltje. De helft heeft geld geleend van familie, eenderde bij een bank en bijna een kwart bij vrienden.

3.4 Samenvatting

Uit bovenstaande gegevens kan men opmaken dat jongeren wel degelijk te kampen hebben met problemen. Een verslaving of psychische problemen, beiden even ernstig. Wat kan een schoolmaatschappelijk werker voor deze jongeren betekenen? Is hier een taak voor het schoolmaatschappelijk werk neergelegd? Een antwoord op deze vragen kunt u misschien vinden in het volgende hoofdstuk. Hierin kunt u kennis maken met het schoolmaatschappelijk werk, waar het in dit onderzoeksverslag om draait.

Hoofdstuk 4

Een kennismaking met het schoolmaatschappelijk werk

4.1 Inleiding

Neeltje Scalogne schrijft in haar boek “Schoolmaatschappelijk werk; School en ouders in het primair onderwijs”, dat het schoolmaatschappelijk werk de laatste jaren steeds meer bekendheid geniet op erg veel scholen in Nederland. Steeds meer scholen, leerlingen en ouders weten de weg naar de schoolmaatschappelijk werker te vinden. Wij vinden dit een geruststellend feit.

Onze stages hebben ertoe geleid dat wij de noodzaak van het schoolmaatschappelijk werk in zijn gaan zien. Uiteraard hadden wij er tijdens de eerste twee jaar van onze opleiding wel eens over gehoord of gesproken, maar ons erin verdiept hadden wij nog niet. Eerlijk gezegd hadden wij er voordat wij met deze opleiding begonnen nog nooit van gehoord. Ten tijde dat wij op de middelbare school zaten hadden wij geen schoolmaatschappelijk werk op school. Achteraf gezien is dit voor ons niet echt een gemis geweest, maar wel voor andere leerlingen die bij ons in de klas zaten. Deze hadden de hulp en ondersteuning van een schoolmaatschappelijk werker goed kunnen gebruiken.

Het schoolmaatschappelijk werk staat in ons onderzoek centraal.

In dit hoofdstuk kunt u een beschrijving vinden van het schoolmaatschappelijk werk en zijn taken alsmede de geschiedenis ervan.

4.2 De geschiedenis

De “wortels” van het schoolmaatschappelijk werk liggen in Amerika. Daar startte men rond 1906 vanuit twee invalshoeken met de hulpverlening aan kinderen met leer- en gedragsmoeilijkheden. Aan de ene kant vond dit plaats vanuit de school. Daar waren een aantal sociaal bewogen leerkrachten, die de noodzaak inzagen om meer contact te onderhouden met de ouders van de leerlingen en de buurt waaruit die kwamen. Deze onderwijzers kregen al gauw de naam van “visiting teachers”. Aan de andere kant vond men een invalshoek vanuit de buurt- en clubhuizen. Vooral in New York waren er een paar clubhuisleiders van wie de belangstelling voor het totale welzijn van het kind, dat hun clubhuis bezocht, zo ver ging, dat zij contact opnamen met de onderwijzers van de kinderen en zo mede de stoot gaven tot het ontstaan van het schoolmaatschappelijk werk. Het schoolmaatschappelijk werk was er toen vooral op gericht om de toevallige omgevingsfactoren, die het leergedrag van de leerling negatief beïnvloedden, zodanig te manipuleren, dat de leerling zich gemakkelijker kon aanpassen. Men ging er daarbij impliciet van uit dat opvoeding en onderwijs juist waren (Scalogne, 1999)

In Nederland kwam het schoolmaatschappelijk werk na de tweede wereld oorlog aarzelend op gang. In 1946 werden de eerste twee schoolmaatschappelijk werkers in Amsterdam aangesteld. In 1952 waren in 12 gemeenten veertien bureaus voor schoolmaatschappelijk werk, schoolpsychologie of jeugdzorg met daaraan verbonden 21 schoolmaatschappelijk werkers en drie schoolpsychologen, gericht op leer- en gedragsmogelijkheden van kinderen. In 1970 bestonden er zeven bureaus voor schoolmaatschappelijk werk en 21 schoolpsychologen. Uit deze bureaus ontstonden de schoolbegeleidingsdiensten.¹⁰ Deze dienst is gespecialiseerd in het oplossen van problemen bij leerlingen. Zij kan leerlingen testen, vaststellen wat er mis is en een begeleidingsplan maken. Een schoolbegeleidingsdienst beschikt voor elk leerprobleem over gespecialiseerd

¹⁰ Rie A, de la, website NVMW

oefenmateriaal en kan een belangrijke rol spelen bij het tot stand brengen van extra hulp aan een kind.

De bezuinigingen van begin jaren tachtig troffen ook de schoolbegeleidingsdiensten. In bijna alle gevallen werd het schoolmaatschappelijk werk "wegbezuinigd" of tot een minimum beperkt. Tegelijkertijd ontstond vanuit het onderwijsveld een tegengestelde beweging. Door het speciaal onderwijs, met name lom-scholen, werd de behoefte geuit aan meer maatschappelijk werk. Dit resulteerde in een wettelijke bepaling, waarbij het schoolmaatschappelijk werk deel ging uitmaken van de Commissie van onderzoek, die de noodzaak tot plaatsing van kinderen op scholen voor speciaal onderwijs bepaalde. Terwijl bij het basis- en voortgezet onderwijs het aantal schoolmaatschappelijk werkers drastisch slonk, groeide het aantal binnen het speciaal onderwijs.

4.3 Beschrijving schoolmaatschappelijk werk: taken, positie en randvoorwaarden

Inhoud

- 4.3.1 Kernaspecten van het schoolmaatschappelijk werk
- 4.3.2 Taken van de schoolmaatschappelijk werker
- 4.3.3 De positie van het schoolmaatschappelijk werk
- 4.3.4 Signalering en preventie

4.3.1 Kernaspecten van het schoolmaatschappelijk werk

Het belangrijkste aspect van schoolmaatschappelijk werk is de brugfunctie tussen kind, ouders, school en (jeugd)zorginstellingen.

Uitgangspunt in de begeleiding is het kind bij wie de ontwikkeling stagneert. De schoolmaatschappelijk werker richt zich op degenen die invloed hebben op die situatie. Enerzijds zijn dit de ouders, die direct de omstandigheden bepalen waarin kinderen opgroeien en anderzijds zijn dat de leerkrachten, die dagelijks met het kind werken. Vanuit de brugfunctie is het de bedoeling zowel ouders als leerkrachten te ondersteunen in het vinden van een betere omgang met kinderen. In het voortgezet onderwijs richt de schoolmaatschappelijk werker zich meer op de leerlingen zelf.

De schoolmaatschappelijk werker opereert veelal als "de spin in een web":

- Hij vormt op grond van zijn brede en integrale benadering de verbinding tussen verschillende hulp- en dienstverleners;
- Hij is de schakel naar de overige (jeugd)hulpverleningsinstellingen en treedt in veel gevallen op als casemanager. (Een casemanager gaat samen met de cliënt op zoek naar hulp die nauw aansluit bij de persoonlijke behoeften en daarna blijft hij de contactpersoon voor diverse instanties of hulpverleners)

4.3.2 Taken van het schoolmaatschappelijk werk¹¹

1. Vormgeving van de zorgverbreding in het onderwijs
2. Psychosociale hulpverlening aan leerlingen en ouders
3. Informatieve hulpverlening aan leerlingen, ouders en leerkrachten
4. Verwijzing en coördinatie
5. Preventie en consultatie
6. Signalering en belangenbehartiging met betrekking tot het schoolklimaat
7. Registratie en rapportage.

¹¹ Rapport SMW, Marie Kamphuis Stichting

Omdat de positie van een schoolmaatschappelijk werker per sector of schoolsoort kan verschillen, kan de taakinvulling per situatie anders zijn.

1. Vormgeving van de zorgverbreding in het onderwijs

De schoolmaatschappelijk werker levert een bijdrage aan het leerlingzorgsysteem van de school d.m.v.:

- het participeren in een multidisciplinair team op schoolniveau,
- het analyseren van de hulpvraag en het (mede) opstellen van handelingsplannen
- het vervullen van een coördinerende en organiserende rol met betrekking tot de hulpverlening

2. Psychosociale hulpverlening aan leerlingen en ouders

De schoolmaatschappelijk werker verricht werkzaamheden ten behoeve van de eerste opvang van ouders in probleemsituaties naar aanleiding van of met consequenties voor het functioneren van hun kinderen, dan wel eerste opvang van de leerlingen zelf. Hij streeft naar het vergroten van de competentie van de leerlingen en/of de ouders. Zo nodig vindt overdracht plaats van ouders of hun kinderen aan instellingen voor vervolghulp.

3. Informatieve hulpverlening aan leerlingen, ouders en leerkrachten

Het verzamelen en overdragen van voor de hulpvraag benodigde informatie aan leerlingen, ouders en leerkrachten, bijvoorbeeld over de aard en herkomst van problemen, de sociale kaart, hulpverlenings- en verwijzingsmogelijkheden.

4. Verwijzing en coördinatie

Wanneer ouders of leerlingen worden doorverwezen naar een andere instelling is motivatie en ondersteuning zeer belangrijk. De schoolmaatschappelijk werker vervult hierin een belangrijke rol. Als de verwijzing heeft plaatsgevonden verricht de schoolmaatschappelijk werker werkzaamheden ter controle van de effectuering van de verwijzing, ten behoeve van de voortgang en zo nodig coördineert hij de hulp- en dienstverlening aan ouders en hun kinderen als casemanager.

5. Preventie en consultatie

De gerichte inzet van de schoolmaatschappelijk werker kan voorkomen dat problemen groter worden. In het kader van deze preventieve doelstelling onderneemt het schoolmaatschappelijk werk ook andere activiteiten, zoals het aanwezig zijn op informele bijeenkomsten en ouderavonden. Zo wordt voor ouders en leerlingen de drempel om contact te leggen verlaagd. In dit kader hoort ook het organiseren van thema-avonden, voorlichtingsbijeenkomsten en groepswerk. Consultatie aan leerkrachten vindt plaats als er sprake is van probleemverheldering en bij het voorbereiden van oudergesprekken.

6. Signalering en belangenbehartiging met betrekking tot het schoolklimaat

Door gesprekken met leerlingen en/of hun ouders en leerkrachten signaleert de schoolmaatschappelijk werker factoren in de schoolsituatie die het functioneren van leerlingen negatief kunnen beïnvloeden. Deze signalen kunnen gebruikt worden om de nodige veranderingen tot stand te brengen. In deze kwesties behartigt de schoolmaatschappelijk werker de belangen van leerlingen en ouders.

7. Registratie en rapportage

De schoolmaatschappelijk werker legt verantwoording af van zijn werkzaamheden via registratie van contacten.

Dossiervorming is van belang voor de inhoudelijke verantwoording naar de eigen instelling en als reflectie op het eigen werk.

4.3.3 De positie van het schoolmaatschappelijk werk

Organisatorisch:

De schoolmaatschappelijk werker maakt deel uit van het interne en externe zorgsysteem van de school.

Hij werkt samen in multidisciplinaire teams:

- in het basisonderwijs met de intern begeleider, de jeugdarts, de schoolpsycholoog en/of de orthopedagoog;
- in het voortgezet onderwijs met de leerlingbegeleider, de jeugdarts, de leerplichtambtenaar, jeugdpolitie, bureau jeugdzorg, de mentor e.a.

Hij kan deel uitmaken van de Permanente Commissie Leerlingenzorg, de Commissie van Onderzoek, de Commissie van Begeleiding of de Commissie van Indicatiestelling.

Arbeidsrechtelijk:

Omdat de werkgever een onderwijsbestuur, een instelling voor maatschappelijk werk, een gemeente of een bureau jeugdzorg kan zijn, valt de schoolmaatschappelijk werker onder verschillende CAO's. (Onderwijs, Welzijn, Gemeente, Jeugdhulpverlening)

Voor een professionele uitvoering van schoolmaatschappelijk werk zijn de volgende randvoorwaarden noodzakelijk:¹²

- voldoende formatie / landelijke schoolmaatschappelijk werk-formatienorm (zie de bijlage met aanbevelingen van de NVMW-functiegroep schoolmaatschappelijk werk)
- een professionele werkplek op de school
- per school een werkplan waarin de taak van de schoolmaatschappelijk werker is vastgelegd
- per school een heldere zorgstructuur, waarbinnen de schoolmaatschappelijk werker in goede samenwerking, doch vanuit een onafhankelijke positie binnen en buiten de school kan opereren
- duidelijke afspraken over de vertrouwelijkheid van gegevens overeenkomstig de beroepscode.

¹² Rie, A. de la, 2003

4.4 Signalering en preventie

Graag komen wij nog even terug op het vorige hoofdstuk: VMBO leerlingen en hun problemen. Daaruit blijken twee belangrijke kerntaken van een schoolmaatschappelijk werker, namelijk signalering en preventie.

Signalering:

Wat verstaan we onder signalering?

1. Het systematisch op het spoor komen van belemmerende factoren in de sociale omgeving van cliënten;
2. Het onderzoeken daarvan, het verzamelen van gegevens hierover en het omzetten hiervan in een document;
3. Het aanbieden van dit document aan de betrokken en verantwoordelijkheid dragende personen en het ondernemen van alle activiteiten die ervoor zorgen dat een dergelijke signalering optimaal serieus wordt genomen;
4. Het leveren van een bijdrage aan oplossingen en/of verbeteringen (op basis van expertise), door voorstellen te doen en alternatieven te bieden over de wijze waarop de problemen aangepakt/opgelost kunnen worden.

Kortom: Het doel van signalering is personen, groeperingen, maatschappelijke instituties te beïnvloeden om maatregelen tot stand te brengen waardoor bepaalde groepen in de samenleving beter tot hun recht komen.

Signalering is dus richten op factoren in de sociale omgeving die cliënten belemmeren om in de samenleving tot hun recht te komen. Een schoolmaatschappelijk werker kan, wanneer hij signalerend te werk gaat binnen een school, proberen om voor leerlingen veranderingen en verbeteringen in deze sociale omgeving te bevorderen. Dit kan onder andere leiden tot betere leerprestaties van de leerling en minder psychische problemen. Voor meer informatie over de positieve kanten en voordelen van het schoolmaatschappelijk werk verwijs ik u naar hoofdstuk 5.

Preventie:

Wanneer een maatschappelijk werker aan het signaleren is, is hij ook preventief bezig. Met preventief wordt bedoeld: het zien, tegengaan en voorkomen van problemen. Voor de schoolmaatschappelijk werker is hier volgens ons een belangrijke taak weggelegd. Door zijn contact en gesprekken met leerlingen weet hij met wat voor problemen leerlingen te maken hebben en wat er in hen omgaat. Doordat hij weet wat en speelt kan hij, daar waar nodig, op tijd ingrijpen om problemen te voorkomen. Ook hier verwijzen wij u naar hoofdstuk 5 waar de positieve kanten van het schoolmaatschappelijk werk wordt besproken.

4.5 Samenvatting

Uit de literatuur en diverse gesprekken met medewerkers van onderwijsinstellingen hebben wij kunnen opmaken dat veel mensen de aanwezigheid van schoolmaatschappelijk werk erg belangrijk vinden en positief ervaren. Uiteraard is het ook erg belangrijk om te weten hoe leerlingen tegenover het schoolmaatschappelijk werk staan. Daarom hebben wij een enquête onder leerlingen van een VMBO-school gehouden. In het volgende hoofdstuk kunt u de uitkomsten lezen van de enquête die wij hebben gehouden onder leerlingen van het Grotius College in Delft. (afdeling VMBO)

Hoofdstuk 5

Schoolmaatschappelijk werk; Een keuze van de school

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zijn de kernaspecten en taken van het schoolmaatschappelijk werk naar voren gekomen.

Wanneer een school voor de keuze; “wel of geen schoolmaatschappelijk werk” staat, moet de school voor zichzelf een aantal belangrijke punten op een rij zetten.

Wanneer dit gebeurt is kan een school zelf bepalen of zij wel of geen schoolmaatschappelijk werker aanstellen.

In eerste plaats willen wij in dit hoofdstuk beschrijven wat de voor- en nadelen zijn van het schoolmaatschappelijk werk, voor zowel de school als de leerling. Deze voor- en nadelen spelen immers een belangrijke factor in de beslissing van een school om, al dan niet een schoolmaatschappelijk werker aan te stellen.

Vervolgens bespreken wij de verschillende manieren van financiering van het schoolmaatschappelijk werk. De keuze intern- of extern schoolmaatschappelijk werk zal ook aan bod komen.

Tenslotte hebben wij een overzicht voor u van scholen met schoolmaatschappelijk werk in de regio Haaglanden en de instellingen die een schoolmaatschappelijk werker in dienst hebben.

5.2 Voor- en nadelen van het schoolmaatschappelijk werk voor de school en de leerling

We zullen de voordelen van schoolmaatschappelijk werk proberen duidelijk te maken. Wanneer we denken aan preventie van voortijdig schooluitval en (mede daardoor) van jeugdcriminaliteit zien wij erg veel voordeel in het hebben van een schoolmaatschappelijk werker op een VMBO-school. Wanneer het schoolmaatschappelijk werk een lage drempel heeft voor leerlingen en ouders, hoeven problemen niet te escaleren. Ook met groepswork kan de schoolmaatschappelijk werker preventief en curatief bezig zijn. Het is wel van belang dat een schoolmaatschappelijk werker een goede en duidelijke rol heeft binnen de school. Wanneer dit het geval is en de consultatie naar leraren is goed, dan kan de schoolmaatschappelijk werker een belangrijk persoon zijn binnen de school, die veel te bieden heeft voor docenten, leerlingen en ouders. De schoolmaatschappelijk werker kan, wanneer de school dit wil ook een belangrijke rol spelen bij het meedenken over het zorgbreedtebeleid. Het zorgbreedtebeleid wordt door de schoolmaatschappelijk werker vanuit een andere hoek bekeken dan door bijvoorbeeld de schooldirecteur. Dit geeft extra dimensie in het beleid voor zowel de school als de leerling.

Wij denken dat veel scholen, net zoals het Grotius College, de keuze voor het schoolmaatschappelijk werk maken aan de hand van het aantal zorgleerlingen en het zorgbeleid van de school.

Wij hebben vooralsnog maar 1 nadeel van schoolmaatschappelijk werk kunnen ontdekken. Dit nadeel heeft niet zozeer betrekking op het schoolmaatschappelijk werk zelf, maar juist op de mentoren van een school. Uit ervaringen tijdens het stagejaar van Mirjam blijkt dat, wanneer er schoolmaatschappelijk werk aanwezig is op een school, de mentoren erg snel geneigd zijn om de problemen van leerlingen af te schuiven op de schoolmaatschappelijk werker. Veelal zijn dit problemen die ook door hen opgelost kunnen worden. Een goede

samenwerking tussen het schoolmaatschappelijk werk en de mentoren vinden wij dan ook een vereiste. In hoofdstuk 7 zullen wij hierover een aantal aanbevelingen doen.

Leerlingen zullen de extra controle op spijbelen, die het schoolmaatschappelijk werk in samenwerking met leerplicht kan uitvoeren, vanzelfsprekend als nadeel ervaren. Maar daar blijft het dan ook wel bij. Ook mevrouw De La Rie¹³ heeft nog nooit gehoord dat scholen, ouders of leerlingen moeite met het schoolmaatschappelijk werk zouden hebben of hebben gehad. (Na een paar jaar samengewerkt te hebben met diverse scholen.) Voor meer informatie over haar bevindingen verwijzen wij u naar haar evaluatieonderzoeken. Deze zijn terug te vinden op onze literatuurlijst.

5.3 Financiering schoolmaatschappelijk werk

Er is in Nederland geen landelijke regeling voor de financiering van het schoolmaatschappelijk werk. Dit kunt u zien in onderstaand financieringsoverzicht. De gemeenten, de provincies en het rijk moeten het belang ervan inzien en dat is steeds meer het geval.

Schoolmaatschappelijk werk moet wanneer een school er zelf geen geld voor heeft dus gefinancierd worden. Hieronder vindt u een overzicht met financieringsmogelijkheden voor het schoolmaatschappelijk werk.¹⁴

Gemeente via:

AMW-instelling
Bureau Jeugdzorg
GOA (Gemeentelijk Onderwijs Achterstandenbeleid)
Schoolbegeleidingsdienst
Brede School
Gemeentelijk Integraal Jeugdbeleid
Lokaal Preventief Jeugdbeleid
Grote stedenbeleid
Gemeentelijk Beleid Jeugd- en Veiligheid

Provincie via:

Bureau Jeugdzorg (Zaandam, Rotterdam en Eindhoven)
Instellingen voor Jeugdhulpverlening (extra voor schoolmaatschappelijk werk)
Preventieve jeugdzorg
Instellingen voor AMW (Alg. Maatschappelijk Werk): (Arnhem)
Samenwerkingsverband WSNS (Uitleg, 13-10-1999)

Rijksoverheid via:

Ministerie van OCW:
schoolmaatschappelijk werk in het (V)SO
Schoolbesturen
Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten (sinds 2000 structureel)
Ministerie van VWS:
Jeugdzorg/jeugdhulpverlening
MEE/SPD (Sociaal Pedagogische Dienst)

¹³ Schrijfster van diversen boeken over schoolmaatschappelijk werk.

¹⁴ Stedelijk Servicepunt Schoolmaatschappelijk Werk Rotterdam, 2004

AMW (extra geld voor schoolmaatschappelijk werk)

Europa via:

Europees Sociaal Fonds (Den Haag en Helmond)

Fondsen (meestal op projectbasis)

Fonds 1818 (was VSB-Fonds) voor bekendmaking schoolmaatschappelijk werk (Den Haag)

Julianafonds: Project "Out-reachend werken", AMW/ schoolmaatschappelijk werk (Den Haag)

Stichting De beide Weeshuizen (Nijmegen)

De kosten voor schoolmaatschappelijk werk: Voor 2003 is het normbedrag voor 1 fte (volledige betrekking) € 72.600 (was in 2002 € 68.197) (Dienst Stedelijk Onderwijs Rotterdam, augustus 2003)

Aan het verlenen van de subsidie zijn voor het voortgezet onderwijs de volgende voorwaarden verbonden:

- De school heeft een heldere leerlingzorgstructuur, alsmede een sociaal team.
- Het schoolmaatschappelijk werk is, of wordt, ingebed in deze zorgstructuur. De schoolmaatschappelijk werker vervult een functie in het sociaal team. Indien een schoolmaatschappelijk werker leerlingen begeleidt, levert hij ook een bijdrage aan het leerlingdossier, ten behoeve van eventuele extra leerlingzorg en jeugdzorg.
- De scholen en de hulpverleningsinstellingen nemen deel aan een "begeleidingstraject" overeenkomstig het draaiboek "invoering schoolmaatschappelijk werk in het VO" door het stedelijke Servicepunt Schoolmaatschappelijk Werk.
- In het VMBO is de ratio omvang fte schoolmaatschappelijk werk op aantal leerlingen een fte op 600 leerlingen.
- De DSO¹⁵ subsidie wordt alleen verleend indien de school en hulpverleningsorganisatie een bijdrage leveren overeenkomstig het onderstaande principe:

School	DSO	GGD	Totaal
1/4 fte SMW € 16.450	1/4 fte SMW € 16.450	1/2 fte SMW € 32.900	1 fte SMW € 65.800

Het schoolmaatschappelijk werk wordt betrokken via reguliere hulpverleningsinstellingen, namelijk Bureau Jeugdzorg en de Oecumenische Stichting voor schoolmaatschappelijk werk.

De school en de hulpverleningsinstelling verlenen hun medewerking aan de stedelijke evaluatie, en vullen daartoe een vragenlijst in. Op basis van deze vragenlijst wordt een stedelijk evaluatierapport en een schoolspecifiek evaluatierapport opgesteld. In het stedelijke

¹⁵ Dienst Stedelijk Onderwijs (Rotterdam)

evaluatie rapport zijn de gegevens van de school en de betrokken instelling geanonimiseerd, zodat iedere herleiding tot een specifieke schoolsituatie is uitgesloten. De stedelijke evaluatie wordt benut voor de kwaliteitsontwikkeling van het schoolmaatschappelijk werk. Indien de school of de instelling niet deelneemt aan de stedelijke evaluatie, kan dit van invloed zijn op de subsidie.

Een schoolmaatschappelijk werker staat vaak in nauw contact met medewerkers van Bureau Jeugdzorg. Men kan elkaar op de hoogte houden wanneer een leerling wordt doorverwezen. Wij vinden dit erg goed, maar wij vinden ook dat dit mooier klinkt dan het is. De wachtlijsten bij Bureau Jeugdzorg zijn dermate groot, dat het weken of zelfs maanden kan duren, voordat een leerling die is doorverwezen aan de beurt is. Uiteraard begrijpen wij dat dit redenen heeft. Een betere samenwerking lijkt ons echter niet overbodig. Wanneer een leerling te lang moet wachten zal deze in veel gevallen de hulpverlening aan zich voorbij laten gaan.

De vraag naar jeugdzorg groeit. Daardoor kennen bijvoorbeeld de bureaus jeugdzorg en de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling wachtlijsten. De lengte hiervan verschilt sterk per provincie.

Het kabinet-Balkenende II heeft extra geld beschikbaar gesteld voor de aanpak van de problemen in de jeugdzorg. Het bedrag loopt op van 14,7 miljoen euro in 2004 tot 47,9 miljoen euro vanaf 2007.

Uit de rapportage van 31 december 2003 blijkt dat de wachtlijsten bij Bureau Jeugdzorg zijn afgenomen. Alleen de wachtlijst bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling is langer geworden. Nieuwe afspraken over de aanpak moeten er toe leiden dat deze wachtlijst per 1 oktober 2004 structureel is opgelost. Ongeveer 50% van de jongeren op de wachtlijsten voor langerdurende hulp (zogenaamde hulp op indicatie) wacht al langer dan twee maanden. De provincie wil deze achterstand zo snel mogelijk wegwerken¹⁶

Uit bovenstaande tekst maken wij op dat het beter gaat met de wachtlijsten voor de jeugdzorg. Dit neemt niet weg dat wij vinden dat een schoolmaatschappelijk werker goed contacten moet onderhouden met deze instelling. Door samenwerking tussen de schoolmaatschappelijk werk en diverse instellingen kan de leerling sneller en beter worden geholpen.

5.4 Keuze van het soort schoolmaatschappelijk werk (intern of extern)

Er zijn twee soorten schoolmaatschappelijk werk waaruit een school kan kiezen. Hierbij doelen wij op intern schoolmaatschappelijk werk, in dienst van de school, en op extern schoolmaatschappelijk werk, in dienst van een maatschappelijk werk instelling. Aan beide soorten zijn zowel voor- als nadelen verbonden. Hieronder staan de voor- en nadelen beschreven. Ze zijn onderverdeeld in het soort dienstverband (intern of extern)

In dienst van het schoolbestuur: (Intern)

Voordelen:

1. De schoolmaatschappelijk werker in dienst van de school heeft dezelfde rechten als alle andere medewerkers van de school. Hij doet dus niet voor hen onder.
2. De intern schoolmaatschappelijk werker is in tegenstelling tot de schoolmaatschappelijk werker vanuit een instelling vaak meerdere uren aanwezig op de school(een meer uren contract). Hierdoor kan hij beter inspringen tijdens crisissituaties en is hij vaker bereikbaar voor docenten en leerlingen.

¹⁶ Rapportage Statencommissie "Wachtlijsten in de Jeugdzorg" Zuid Holland

3. Door het inspringen bij deze crisissituaties krijgt de schoolmaatschappelijk werker een betere vertrouwensband met de leerlingen.
4. Leerlingen en docenten kennen hem beter, waardoor de drempel naar het schoolmaatschappelijk werk lager is, voor zowel docenten als leerlingen
5. Er is meer tijd voor signalering en preventie.

Nadelen:

1. Het schoolmaatschappelijk werk is altijd een randdienst binnen de school. Het zal waarschijnlijk nooit op de eerste plaats komen te staan.
2. De schoolmaatschappelijk werker is ondergeschikt aan de schooldirecteur. Hij moet verantwoording afleggen aan iemand die geen zicht heeft op schoolmaatschappelijk werk
3. Het functioneringsgesprek wordt gehouden door de schooldirecteur, die geen zicht heeft op maatschappelijk werk. Kan hij wel een functioneringsgesprek houden met een schoolmaatschappelijk werker?
4. Schoolmaatschappelijk werk is een eenmanspost. De schoolmaatschappelijk werker heeft geen collega's, zelfs niet op afstand. De docenten zijn geen collega van hem. Ze beoefenen een heel ander beroep en hebben andere rechten, plichten en belangen.
5. De schoolmaatschappelijk werker moet zelf (blijven) vechten voor een eigen positie en secundaire arbeidsvoorwaarden.
6. Er is een spanningveld voor de schoolmaatschappelijk werker tussen het belang van de leerling en het belang van de school.

Vanuit maatschappelijk werk - instelling: (Extern)

Voordelen:

1. De staffunctionaris van de instelling legt contact met de school en onderhandelt over het samenwerkingscontract. De schoolmaatschappelijk werker hoeft hier niets aan te doen. De staffunctionaris van de instelling zorgt voor goede secundaire arbeidsvoorwaarden binnen de school: taken, werkplek, werktijden, enz. Dit is dus allemaal geregeld voor de schoolmaatschappelijk werker.
2. De schoolmaatschappelijk werker neemt een onafhankelijke en gelijkwaardige positie in t.o.v. de schooldirecteur.
3. De schoolmaatschappelijk werker moet inhoudelijk verantwoording afleggen aan een vertegenwoordiger van de eigen discipline. Dit maakt extra controle op zijn werk mogelijk.
4. De instelling van waaruit de schoolmaatschappelijk werker werkzaam is, is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de werkzaamheden. Van daaruit wordt geboden; methodische richtlijnen en inhoudelijke ondersteuning via werkbegeleiding, collegiaal contact, intervisie en supervisie, nascholing, enz.
5. Vervanging bij ziekte is mogelijk.
6. Leerlingen kunnen hun problemen nog anoniemer kwijt.

Nadelen:

1. De schoolmaatschappelijk werker is minder vaak aanwezig op de school: Hierdoor krijgt hij minder bekendheid bij de leerlingen en docenten. Doordat zij hem niet goed kennen wordt de drempel naar het schoolmaatschappelijk werk een stuk groter, dan wanneer hij vaker aanwezig zou zijn.
2. Aankloppen bij het schoolmaatschappelijk werk kan niet meer "spontaan". De

- leerlingen moeten zich houden aan bepaalde spreekuren. Dit kan negatief werken.
3. Er is geen tijd voor de aanpak van schoolproblemen. Hierbij valt te denken aan spijbelen, agressie enz.
 4. De schoolmaatschappelijk werker is er vaak niet tijdens crisissituaties.
 5. Er is minder tijd voor signalering en preventie.
 6. De schoolmaatschappelijk werker zit in een groot spanningsveld tussen de school en de instelling waarvoor hij werkt. Hij moet dus rekening houden met twee kanten.

In bovenstaand overzicht heeft u alle voor- en nadelen van beide mogelijkheden op een rij zien staan. Ongeacht wat wij vinden is en blijft het de keus van de school of zij een intern- of extern schoolmaatschappelijk werker willen.

Onze keuze zou intern schoolmaatschappelijk werk zijn. Op het Grotius College is het schoolmaatschappelijk werk ook intern. Door onze stage hebben wij de voordelen van intern schoolmaatschappelijk werk kunnen ervaren. De voordelen van extern schoolmaatschappelijk werk zijn volgens ons niet te vergelijken en evenmin zo groot als de voordelen van intern schoolmaatschappelijk werk.

De voordelen van intern schoolmaatschappelijk werk die wij door onze stage-ervaringen als zeer belangrijk ervaren zijn;

- De band die je als intern schoolmaatschappelijk werk met de leerlingen kan opbouwen.
- Bekendheid en acceptatie bij onderwijzend personeel.
- Veel tijd voor preventie en signalering.

Wij hebben ons concept eindonderzoek een aantal weken voor de inleverdatum naar Agnes de la Rie gestuurd en zijn had op een aantal van bovenstaande punten commentaar. Wij hadden dit nog graag willen verwerken in dit eindonderzoek, maar helaas was hier te weinig tijd voor. Dit neemt niet weg dat wij haar commentaar niet belangrijk vinden. Hieronder staat het commentaar wat wij van haar kregen. Wij beschouwen dit commentaar als zeer belangrijke aanvullende informatie. Het commentaar heeft betrekking op intern en extern schoolmaatschappelijk werk;

- Veel interne schoolmaatschappelijk werkers ervaren juist dat ze minder rechten hebben dan de leraren. De meeste worden ook (veel) lager betaald: schaal 8, lager dan een gewone leerkracht in het PO, 2 schalen lager dan een leerkracht in het SO en het verschil met leraren in het VO is nog groter. Daardoor hebben ze ook minder recht op nascholing, abonnementen op vakliteratuur e.d.

- Vaak is het zo, dat collega's tevreden zijn over hun dienstverband, wat het ook is, omdat ze hun werk daarin gevonden hebben. Schoolmaatschappelijk werkers, die hun werk jaren met plezier blijven doen, hebben genoeg sociale vaardigheden om overal wat van te maken. Als dat niet zo is, dat haken ze na een jaar wel af.

- Hoe vaak een schoolmaatschappelijk werker aanwezig is heeft niets met intern of extern te maken, maar alleen met het aantal uren dat hij werkt. Ik had, in dienst van het AMW, 20 uur voor een VSO-LOM-school met 200 leerlingen - heel luxueus - maar ik was veel meer op school dan bij het AMW. Mijn verslagen kon ik ook op school maken met 20 uur p.w. een eigen kamer. SO-scholen hebben vaak meer uren schoolmaatschappelijk werk doordat het Min. OCW dat betaalt en soms het AMW ook nog.

- *Als een schoolmaatschappelijk werker in dienst is van het schoolbestuur, betaalt de school alles, terwijl anders het AMW of Bureau Jeugdzorg een deel betalen (zie Rotterdam) - je zou zeggen dat er dan juist meer geld is. Maar het schoolmaatschappelijk werk is nog volop in ontwikkeling in het reguliere onderwijs. Ik hoor voornamelijk dat mensen meer tijd krijgen, al is het omgekeerde soms ook het geval.*
- *Sommige schoolmaatschappelijk werkers werken met spreekuren, maar anderen maken afspraken en zijn meestal goed bereikbaar (op de dagen, dat zij werken) of ze nu intern of extern zijn. Voor crisissituaties laat je je andere werk toch even vallen.*
- *Als schoolmaatschappelijk werkers aan kunnen tonen, door goede registratie en tijdschrijven, dat zij niet alle noodzakelijke taken kunnen doen, dan moeten de school (en de instelling) beslissen wat er dan wel gebeurt of zorgen dat er meer uren beschikbaar komen.*
- *Over het algemeen valt dat spanningsveld tussen school en instelling wel mee. Veel collega's pleiten juist voor een dienstverband buiten de school - de argumenten geef je zelf al aan.*
- *Omdat een schooldirecteur geen echt functioneringsgesprek kan houden, wordt dat soms door de school ingekocht bij een instelling voor maatschappelijk werk.*
- *Schoolmaatschappelijk werkers op eenmansposten hebben vaak een regio- of intervisiegroep gevormd, om toch te kunnen overleggen met collega's; sommige van die groepen bestaand al 20 jaar.*

5.5 Aantal instellingen die schoolmaatschappelijk werk aanbieden en scholen met maatschappelijk werkers in de regio Den Haag (incl. Scheveningen) en Delft

Het aantal schoolmaatschappelijk werkers in Nederland (leden van de NVMW en niet-leden) bedraagt ruim 1500 (de La Rie, 2003)

In de Den Haag en omstreken hebben wij de volgende scholen met schoolmaatschappelijk werk en instellingen die schoolmaatschappelijk werk aanbieden kunnen vinden. Onder de instellingen staan het aantal schoolmaatschappelijk werkers die zij in dienst hebben. Helaas hebben wij in onderstaand overzicht bij de scholen geen onderscheid kunnen maken tussen basis- en voortgezet onderwijs en intern- en extern schoolmaatschappelijk werk. Dit is de reden waarom wij verder niets hebben gedaan met deze gegevens. Toch leek het ons interessant om deze gegevens in ons onderzoek te vermelden om zo een beeld te kunnen schetsen van het aantal schoolmaatschappelijk werkers in de regio Haaglanden.

Welzijnsorganisatie Centrum, sector AMW,
1
St. Welzijn Escamp, team AMW,
3
St. Ondernemend Welzijn, afd. AMW
17
St. Welzijn Scheveningen,
3
Algemeen Maatschappelijk Werk Segbroek Loosduinen
5
AMW Den Haag:
1
Chr. SG Zuiderpark, VMBO, Den Haag
1
Haags Centrum Onderwijsbegeleiding,
2
Cor Emousschool, ESM/SH
1
Haagse Mytyschool De Piramide, Den Haag
1
Bureau Jeugdzorg Haaglanden
2
GGD/JGD Delft
1
Terra College
1
Bresterhaghe, VSO
1
Tyltylcentrum De Witte Vogel
1

AMW Delft
2
SPD Delft
1
Dagcentrum, De Gheijn
2
SPD Zuid-Holland Noord, Bureau regio Den Haag
1
De Hofstede, praktijkschool, Haardstede
1
Arsschool, SBO (LOM) en Rozenvoordeschool, SBO (LOM), Rijswijk
1
St. Paul College
2
GGD/JGD, Dienst OCWelzijn (op. SO)
1
Cor Emousschool
1
School verbonden aan het Pedologisch Instituut
3
Johan de Wittcollege:
4
Internationaal College Edith Stein
1
OBS Vrijeban
1
Dalton 5 mei school
1
Grotius College
1

5.6 Samenvatting

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat er in Delft, Den Haag en Scheveningen 64 schoolmaatschappelijk werkers zijn. Deze schoolmaatschappelijk werkers zijn verdeeld over verschillende scholen in deze 2 steden.

Wij betwijfelen of dit er genoeg zijn, gezien het groeiende aantal maatschappelijke problemen en ontwikkelingen. Met deze achterliggende gedachten en onze stage-ervaringen hebben wij op het Grotius College in Delft onderzoek gedaan naar het schoolmaatschappelijk werk op deze school, want hoe denken de docenten en leerlingen over het schoolmaatschappelijk werk? Hoeveel leerlingen lopen daar bij het schoolmaatschappelijk werk? En met welke problematieken heeft het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College te maken? In het volgende hoofdstuk kunt u lezen over het onderzoek en de uitkomsten hiervan.

Hoofdstuk 6

Onderzoek onder leerlingen en docenten van het Grotius College

6.1 Inleiding

Wij hebben in het begin van 2004 onderzoek gedaan naar het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College te Delft. Wij hebben voor deze school gekozen, omdat een van ons daar in het schooljaar 2003/2004 stage heeft gelopen en omdat wij vinden dat het schoolmaatschappelijk werk op deze school een belangrijke functie heeft. Het onderzoek hebben wij gehouden aan de hand van enquêtes. Wij hebben de docenten, leerlingen die bij het schoolmaatschappelijk werk lopen en overige leerlingen verschillende enquêtes gegeven. Op deze manier hebben wij geprobeerd om het beeld wat docenten en leerlingen van het schoolmaatschappelijk werk hebben in kaart te brengen en aan de hand daarvan hebben wij conclusies getrokken en aanbevelingen op schrift gesteld. Helaas was de respons van docenten en schoolmaatschappelijk werk leerlingen erg laag.

Het onderzoek en de uitkomst ervan zal in dit hoofdstuk besproken worden. Een korte beschrijving van de school en het schoolmaatschappelijk werk zal eerst aan bod komen. Dit, omdat taak- en functieomschrijvingen per school kunnen verschillen. Vervolgens zullen wij het onderzoek nader toelichten. Hierna volgen de uitkomsten van het onderzoek. Ten slotte komen de conclusies aan bod.

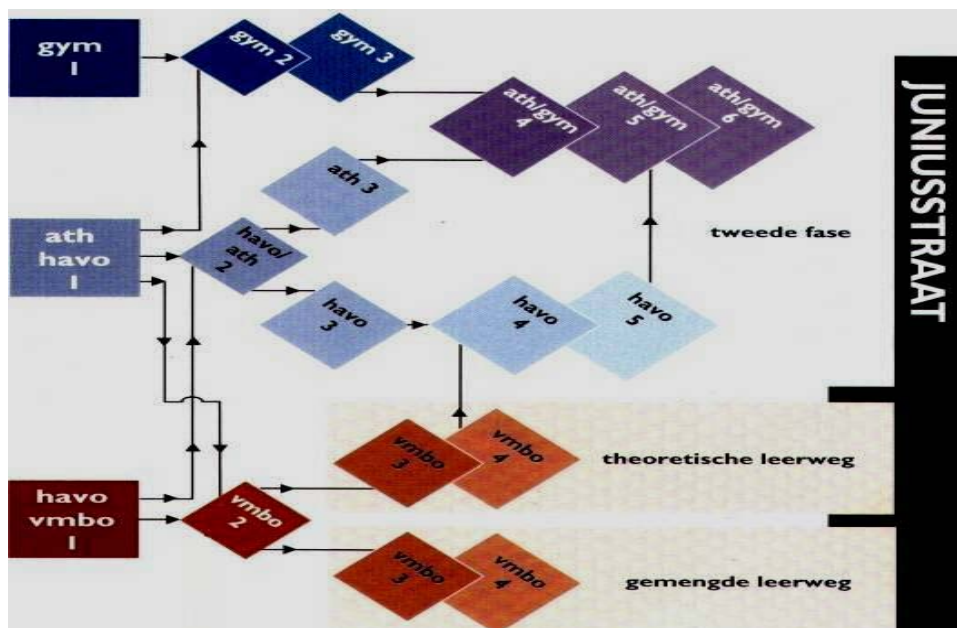
6.2 Het Grotius College

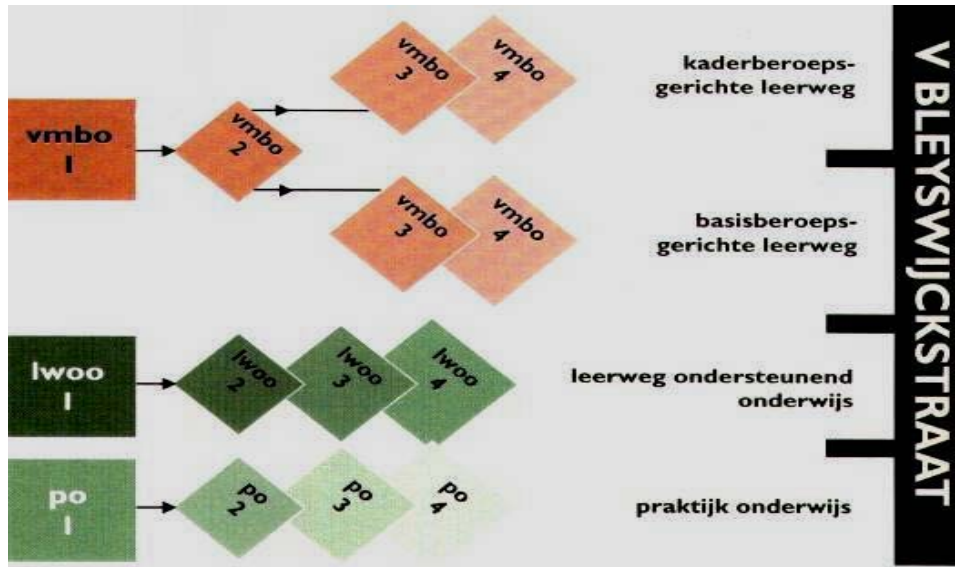
Korte beschrijving van de instelling:

De school en de doelstellingen:

Het Grotius College is een school in Delft en is gevestigd op twee locaties. Het is een brede scholengemeenschap; veel schooltypen onder één dak.

De school bestaat uit twee locaties; De Juniusstraat en de van Bleyswijkstraat. Beide locaties huisvesten verschillende soorten onderwijs. (zie schema)

In 1997 heeft de school de hoofdlijnennotie vastgesteld. Hierin staan de volgende vijf doelstellingen tot op heden centraal:

1. Het onderwijs zo inrichten dat de leerlingen de kans krijgen om op hun niveau maximaal te presteren.
2. Leerlingen ruimte geven voor optimale ontplooiing, het stimuleren van het kritisch vermogen, de mondigheid en het ontwikkelen van een eigen identiteit.
3. De leerlingen kennis laten maken met en voorbereiden op de samenleving die steeds meer een internationaal karakter krijgt.
4. Leerlingen kennis laten maken met zo veel mogelijk aspecten van cultuur en hen uitdagen zelf een creatieve bijdrage te leveren.
5. Het onderwijs ook ten dienste stellen van hen die meer of anders willen en kunnen.

Bij de uitwerking van de vijf hoofddoelen staan drie kernbegrippen centraal:

1. Vertrouwen (in elkaar en in de organisatie)
2. Respect (zowel in sociaal als in materieel opzicht)
3. Veiligheid (naar elkaar en naar de leerlingen toe optimale veiligheid bieden)

De school is er in de eerste plaats voor de leerlingen. Ze streeft er naar het plezier in het leren te bevorderen.

Ons onderzoek hebben wij gehouden op locatie B (van Bleyswijck straat) De locatie aan de Juniusstraat heeft in tegenstelling tot locatie B geen schoolmaatschappelijk werker in dienst. Zij beschikken over een counselor.

Op de locatie van Bleyswijckstraat zijn de volgende opleidingen gevestigd:

- VMBO (Voorbereidend Middelbaar Beroeps Onderwijs)
- LWOO (Leerweg Ondersteunend Onderwijs)
- Praktijkonderwijs

Op het VMBO en het LWOO kunnen de leerlingen kiezen uit verschillende richtingen. Deze richtingen zijn:

- Administratie
- Bouwtechniek
- Elektrotechniek
- Metaaltechniek
- Verzorging
- Consumptieve techniek

6.3 Het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College

De schoolmaatschappelijk werker is een “vertrouwenspersoon”. Hij werkt discreet en met respect voor iedereen en zijn situatie. Een schoolmaatschappelijk werker heeft zich te houden aan de beroepscode voor maatschappelijk werkers. Meer informatie hierover is te vinden bij de Nederlandse Vereniging Voor Maatschappelijk Werkers (NVMW)

Schoolmaatschappelijk werk wil in een zo vroeg mogelijk stadium signaleren, problemen onderkennen bij kinderen of gezinnen om zodoende erger te voorkomen. Daarnaast wil zij onderwijsachterstanden bestrijden en leervoorwaarden optimaliseren.

Schoolmaatschappelijk werk is er voor kinderen met problemen op school, maar ook de thuissituatie kan erbij een rol spelen.

Bij het analyseren van de problemen kijkt de schoolmaatschappelijk werker zowel naar het kind zelf, naar de ouders en de school en hoe die elkaar beïnvloeden

Schoolmaatschappelijk werk in het kort:

Het schoolmaatschappelijk werk is er grotendeels voor de individuele begeleiding die kan bestaan uit de volgende onderdelen:

- ☐ Intake
- ☐ Verwijzing
- ☐ Kortdurende begeleiding
- ☐ Langdurende begeleiding
- ☐ Ondersteuning
- ☐ Crisisinterventie

Een schoolmaatschappelijk werker heeft onder andere te maken met de volgende werkzaamheden, functies en disciplines:

- ✓ Individuele begeleiding / counseling
- ✓ Faalangstreductie- training
- ✓ Vertrouwenspersoon

- ✓ Klachtencommissie
- ✓ Medische begeleiding (schoolarts)
- ✓ Klachtencommissie ongewenst gedrag
- ✓ Extra begeleiding anderstaligen
- ✓ Hulp aan ouders met invullen papieren (WTS)
- ✓ Zorgoverleg / Zorgteam

Een schoolmaatschappelijk werker zit ook in het zorgteam. Het zorgteam dat het zorgoverleg pleegt, bestaat uit een medewerk(st)er van Bureau Jeugdzorg, een ambtenaar leerplichtzaken, een schoolarts en een verpleegkundige van de GGD, een vertegenwoordiger van de jeugdpolitie, en de afdelingsleiders. In het zorgteam worden schooloverstijgende leerlingproblematieken besproken.

6.4 Onderzoek Grotius College

Zoals wij al eerder aangaven in de inleiding van dit hoofdstuk hebben wij ons onderzoek gehouden aan de hand van enquêtes. Aangezien wij door onze stages erg geïnteresseerd waren naar de meningen van leerlingen en de meningen van docenten hebben wij besloten 3 verschillende soorten enquêtes op te stellen. Te weten: 1 enquête voor de docenten, 1 enquête voor leerlingen die bij het schoolmaatschappelijk werk lopen en 1 enquête voor overige leerlingen.

Met overige leerlingen bedoelen wij iedere leerling van de school, ongeacht of deze bij het schoolmaatschappelijk werk loopt of niet.

Met de uitkomst van de enquêtes willen wij aanbevelingen geven aan het Grotius College. Dit met als doel het schoolmaatschappelijk werk en zijn positie op een positieve manier te beïnvloeden.

Achteraf zijn wij erg blij dat we het onderzoek vanuit verschillende hoeken zijn gestart, omdat de respons van de docenten en schoolmaatschappelijk werk- leerlingen erg laag was.

Een lage respons blijkt iets te zijn waar een onderzoeker mee moet leren omgaan, aangezien dit vaak een probleem is. De resultaten, die hierna worden besproken hebben dus geen sterke generaliserende werking. Dit komt ondermeer omdat wij geen adequate steekproef hebben kunnen vormen, om een goede afspiegeling van deze school in ons onderzoek te krijgen. Daar hebben wij uiteraard zoveel mogelijk aan gedaan, door ondermeer het uitdelen van enquêtes onder de verschillende keuze- richtingen en in verschillende klassen. Om er toch voor te zorgen dat we goede resultaten verkregen hebben we de vragen op een eenvoudige, doch doeltreffende wijze geformuleerd. Dit met als doel dat het goed en eenvoudig in te vullen was voor VMBO-leerlingen en leerlingen van het LWOO en Praktijkonderwijs.

6.4.1 Onderzoek onder docenten

U hebt hierboven kunnen lezen dat de respons op onze enquêtes onder de docenten erg laag was. Absoluut niet rendabel voor een geloofwaardig onderzoek. Wel vinden wij dat sommige opmerkingen die wij kregen van docenten belangrijk kunnen zijn voor het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College.

- Het viel op dat docenten moeite hebben met de aanmeldingsprocedure voor het schoolmaatschappelijk werk. Een aantal van hen gaf aan de aanmeldingsprocedure per e-mail te omslachtig te vinden. Aanmelding per handgeschreven briefje en eventuele mondelinge toelichting leek hen beter. Dit terwijl er ook docenten zijn die vinden dat de aanmeldingsprocedure is vergemakkelijkt door middel van de aanmeldingsprocedure op het netwerk. Dit is misschien te verklaren uit het feit dat sommige docenten makkelijker met het schoolnetwerk omgaan als anderen.
- Behoeftte aan betere communicatie tussen het schoolmaatschappelijk werk en de mentoren kwam regelmatig naar voren in de enquêtes.
- Er werd gevraagd naar meer tijd voor evaluatie tussen schoolmaatschappelijk werk en docenten.
- Docenten blijken meer informatie te willen krijgen van de maatschappelijk werker, wat betreft hun leerlingen. Een aantal van de docenten gaf aan dat zij zich te veel voelden in het geheel, terwijl juist zij diegene waren die het signalerende werk hadden gedaan.
- Het blijkt voor veel docenten erg storend te zijn dat leerlingen tijdens hun lessen gesprekken hebben met het schoolmaatschappelijk werk. De lessen worden hierdoor verstoord en men denkt dat leerlingen het schoolmaatschappelijk werk regelmatig gebruiken om aan de lessen te ontkomen. Gesprekken met de leerlingen tijdens roostervrije uren, dus buiten het lesrooster om, zouden de docenten erg op prijs stellen. Of dit ooit te realiseren valt, blijft de vraag.

Een geruststellend feit is dat iedere docent die mee heeft gewerkt aan onze enquête, het waardeert dat er schoolmaatschappelijk werk is en dat zij er de noodzaak van inzien. Deze docenten weten sinds hun eerste dag op deze school af van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk. Het schoolmaatschappelijk werk heeft op het Grotius College een grote bekendheid onder docenten.

Wij zullen bij de conclusies terugkomen op bovenstaande punten.

6.4.2 Onderzoek onder schoolmaatschappelijk werk -leerlingen

Onder schoolmaatschappelijk werk -leerlingen verstaan wij: de leerlingen die reeds gesprekken hebben bij het schoolmaatschappelijk werk.

Helaas is de respons van de enquêtes onder schoolmaatschappelijk werk -leerlingen ook erg tegengevallen. Dit neemt niet weg dat de uitkomsten en opmerkingen die wij van de leerlingen hebben gekregen belangrijk zijn.

Een opmerking die wij meerdere keren van leerlingen hebben gekregen ging over de tijd die de schoolmaatschappelijk werker heeft voor de leerlingen. Ze vinden dat ze vaak lang moeten wachten, voordat ze in aanmerking komen voor een gesprek. Zij zouden het liefst altijd aan willen kunnen kloppen en niet eerst een afspraak moeten maken voor een dag of een aantal dagen later. Dit is natuurlijk deels te verwezenlijken, als het om spoed gevallen gaat en misschien om een eerste bezoek. Dat maakt namelijk de drempel om binnen te stappen een stuk lager. Daarnaast lijkt het niet meer dan redelijk als er in vervolggesprekken een afspraak wordt gemaakt. Leerlingen waarderen het dat een gesprek nooit wordt beëindigd, als de tijd is verstreken en er een andere leerling aan de beurt is.

Opmerkelijk waren een aantal opmerkingen over de diepgang van de gesprekken. Om dit duidelijk te maken een citaat uit één van de enquêtes:

"Ik wil dat hij dieper graaft zeg maar. Hij weet wel hoe hij problemen moet oplossen maar hij weet niet wat er allemaal nog meer gaande is. Hij denkt dat het bij één probleem ligt, maar dat is vaak niet zo".

Misschien is dit een gevolg van tijdgebrek?

Een aantal leerlingen gaven toe te twijfelen aan de betrouwbaarheid van het schoolmaatschappelijk werk/ de schoolmaatschappelijk werkers. Ze zijn bang dat hun problemen niet binnen 4 muren blijven. Het zou goed kunnen zijn, dat deze leerlingen een vertekend beeld hebben van het schoolmaatschappelijk werk. Echter, wij vinden het niet raar dat leerlingen dit denken. Het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College is niet altijd geheel vrijwillig voor de leerlingen. Wij denken dat dit onder andere komt, doordat het schoolmaatschappelijk werk zich bezig houdt met de absentie van leerlingen. Misschien dat hier in de toekomst iets kan veranderen?

Later in dit hoofdstuk komen wij hier nog op terug. Wij zullen dan uitgebreid onze conclusies bespreken.

6.4.3 Onderzoek overige leerlingen

Docenten hebben tijdens hun lessen onze enquêtes uitgedeeld aan leerlingen van diversen richtingen en klassen. Met behulp van deze enquêtes wilden wij er achter komen hoe leerlingen denken over het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College. Weten zij überhaupt dat er schoolmaatschappelijk werk is en naar wie zouden zij toegaan, als er geen schoolmaatschappelijk werker op school zou zijn?

Op het Grotius College (Locatie Van Bleyswijkstraat 72) zaten op 20 februari 2004 626 leerlingen, waarvan 330 in de onderbouw (klas 1 en 2) en 296 in de bovenbouw (klas 3 en 4)

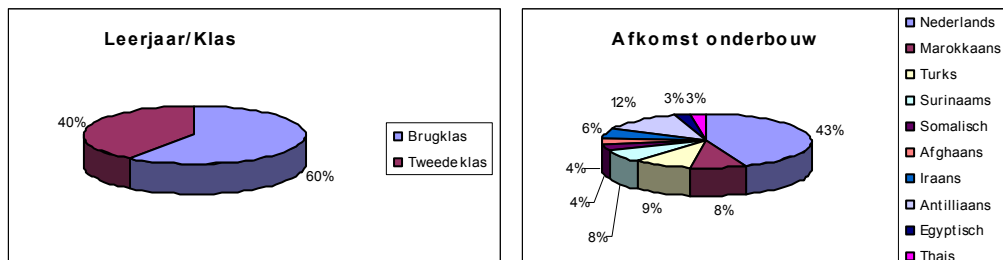
In totaal hebben wij 145 enquêtes teruggekregen. Een respons van ongeveer 23%.

De belangrijkste en meest opvallende uitkomsten hebben wij verdeeld naar onderbouw en bovenbouw. Na de uitkomsten, diagrammen en hun uitleg zullen wij in onze conclusie een aantal opmerkelijke uitkomsten nader bespreken.

De onderbouw

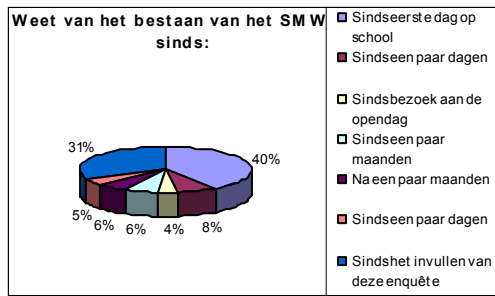
Het aantal leerlingen in de onderbouw is 330.

Uit de verspreide enquêtes kregen wij een respons van 24.24%. (80 stuks) Bij verdere berekeningen wordt uitgegaan van dit percentage, zonder te generaliseren naar de hele school.

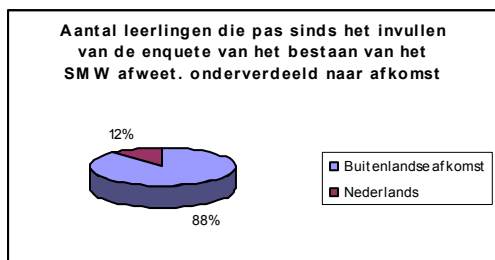

De respons van brugklasleerlingen was aanzienlijk groter dan de respons van leerlingen uit de tweede klas. De reden hiervan is moeilijk aan te geven, maar wij vermoeden dat tweedejaarsleerlingen andere interesses hebben dan het invullen van enquêtes. Uiteraard kan het ook liggen aan het moment waarop wij de enquêtes hebben uitgedeeld en waren er op dat moment meer brugklasleerlingen aanwezig op de school.

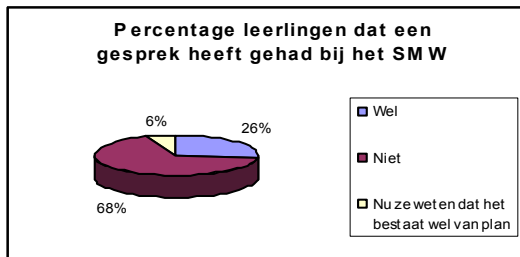
In de enquête hebben wij gevraagd naar de afkomst van de leerlingen. Wij hebben dit gedaan om later goed het eventuele verschil te kunnen zien tussen Nederlandse leerlingen en leerlingen van buitenlandse afkomst. Het viel ons op dat 43% van de ondervraagde leerlingen van Nederlandse afkomst is, ondanks dat de school in Delft bekend staat als "zwarte school". Hieruit concluderen wij dat deze school, door de Delftse inwoners, misschien te snel is bestempeld als "zwarte school"

De uitkomst betreffende de bekendheid van het schoolmaatschappelijk werk onder de onderbouwleerlingen vonden wij schrikbarend. Het blijkt dat 31% van de leerlingen niet van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afwist tot op het moment dat ze de enquêtes voor ons invulden. Daar stond tegenover dat 40% van het bestaan af weet sinds hun eerste dag op school.

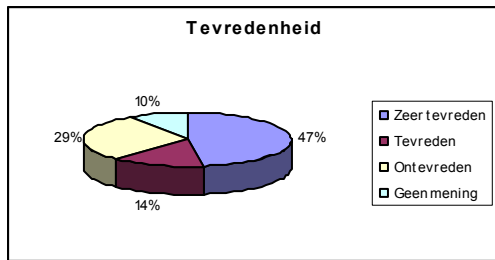

Het blijkt dat het overgrote gedeelte van de leerlingen die nog niet van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afwist van buitenlandse afkomst is. De reden hiervoor is onduidelijk, maar uit een andere uitkomst van deze enquête blijkt dat buitenlandse leerlingen niet vaak met medeleerlingen praten over het schoolmaatschappelijk werk. U kunt deze uitkomst nalezen in het laatste diagram van de onderbouwenquête.

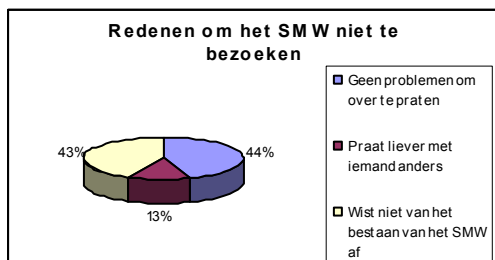

Het percentage leerlingen dat een gesprek heeft gehad bij het schoolmaatschappelijk werk is, vergeleken met bovenbouwleerlingen (51%), onder onderbouwleerlingen vrij laag (26%). Dit kan komen doordat problemen later in de adolescentie ontstaan, maar het kan ook goed zijn dat onderbouwleerlingen nog geen vertrouwen hebben met het schoolmaatschappelijk werk.

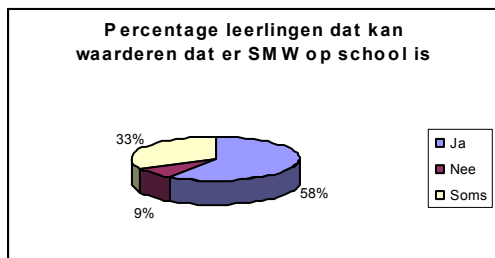
Een andere uitleg van het lage aantal leerlingen dat een gesprek heeft gehad met het schoolmaatschappelijk werk kan de kant van de onbekendheid op gaan. Het percentage leerlingen dat pas sinds het invullen van de enquête van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afweet is onder onderbouwleerlingen erg hoog (31%).

Erg positief is de uitkomst wat betreft de tevredenheid over het schoolmaatschappelijk werk onder de leerlingen. Een aantal leerlingen is, nu zij van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afweten, van plan binnenkort een gesprek aan te vragen.

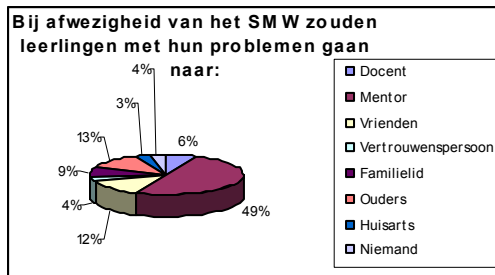

Uiteraard waren wij ook erg benieuwd naar de redenen van leerlingen om het schoolmaatschappelijk werk niet te bezoeken. Het viel op dat een groot deel van de leerlingen geen bezoek heeft gebracht aan het schoolmaatschappelijk werk, omdat zij niet van het bestaan afwisten. Wij zijn erg benieuwd of ze nu wel gaan en of het aantal leerlingen dat het schoolmaatschappelijk werk bezoekt toeneemt.

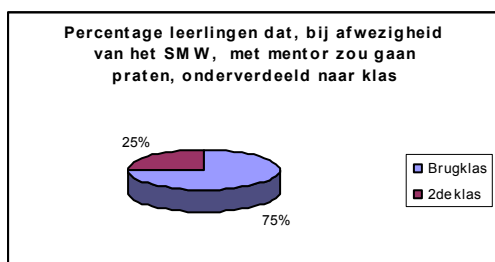

Ondanks het grote percentage dat onbekend was met het schoolmaatschappelijk werk kan het overgrote deel van de onderbouwleerlingen waarden dat het er is. Het idee dat ze met alle problemen bij het schoolmaatschappelijk werk terecht kunnen geeft hen een veilig en geborgen gevoel. Hieruit kunnen wij opmaken dat het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College zich op een positieve manier profileert.

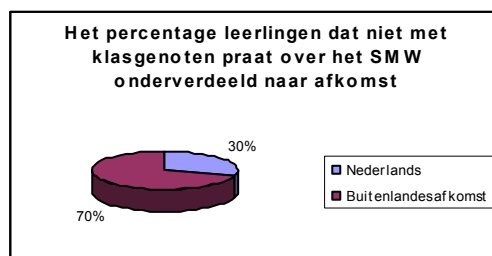
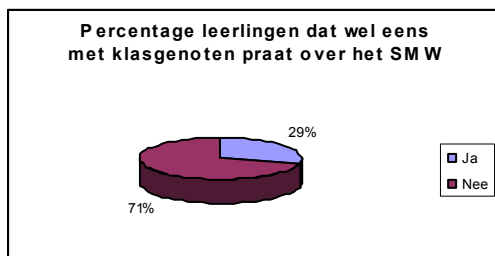
De leerlingen die niet altijd blij zijn met het schoolmaatschappelijk werk geven vaak aan dat zij vinden dat het schoolmaatschappelijk werk zich niet moet bemoeien met spijbelen. (Een verdere uitleg hierover kunt u vinden bij de aanbevelingen)

Opvallend was dat veel onderbouwleerlingen, bij afwezigheid van het schoolmaatschappelijk werk, zouden gaan praten met hun mentor (m/v). Leerlingen die niet met hun mentor in gesprek zouden gaan over hun problemen hadden veel verschillende gesprekspartners op het oog. Wij denken, mede door onze stage-ervaringen dat leerlingen het soms moeilijk vinden om contact te zoeken met het schoolmaatschappelijk werk.

Het overgrote deel leerlingen dat in gesprek zou gaan met een mentor (m/v) bestond uit brugklasleerlingen. Hieruit kunnen wij concluderen dat brugklasleerlingen sneller terugvallen op hun mentoren dan tweedeklas leerlingen. Misschien hebben zij andere verwachtingen van hun mentor en speelt een mentor een belangrijkere rol dan mensen vaak denken.

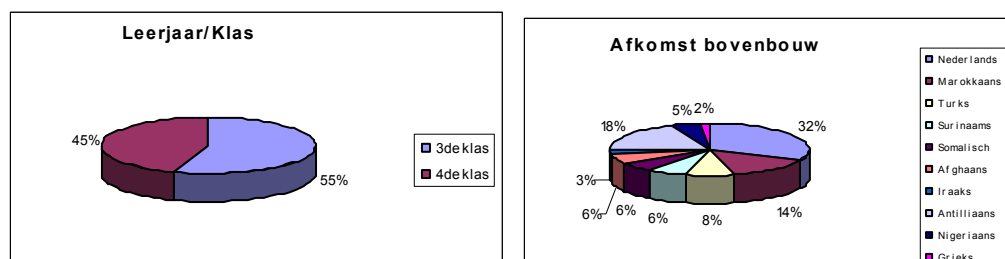
De laatste twee uitkomsten uit de onderbouwenquête die wij willen bespreken, gaan over het percentage leerlingen dat wel eens met klasgenoten praat over het schoolmaatschappelijk werk. Uit de uitkomsten blijkt dat het overgrote deel van de leerlingen niet met elkaar praat over het schoolmaatschappelijk werk. Het kan komen doordat zij daar gewoon geen zin in hebben, maar het kan ook goed zijn, dat het een taboe is onder de onderbouwleerlingen. Zeker wanneer we dit gaan vergelijken met de uitkomsten van de bovenbouwleerlingen. Hiervan beweert 63% wel eens over het schoolmaatschappelijk werk te praten met klasgenoten. Ook was het erg opvallend dat 70% van de leerlingen die niet met elkaar praten over het schoolmaatschappelijk werk van buitenlandse afkomst is. Ligt het taboe misschien in cultuurverschillen of spreken zij er niet over, omdat zij niet van het bestaan afwisten?

De Bovenbouw

Het aantal leerlingen in de bovenbouw is 296.

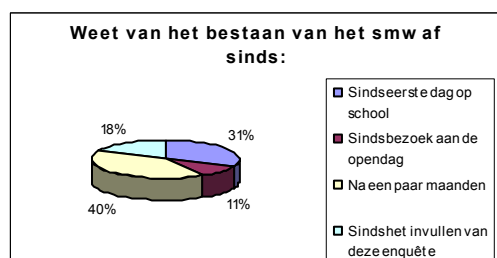
Wij hebben van de bovenbouwleerlingen 65 enquêtes teruggekregen. Dit is een respons van bijna 22%.

Bij verdere berekeningen wordt uitgegaan van dit percentage, zonder te generaliseren naar de populatie.

De respons van de derdeklas leerlingen ligt hier iets hoger dan de respons van de vierdeklas leerlingen. Dit komt door de tentamenweek van de vierdeklassen. Zij waren ten tijde van de enquête niet vaak op school. Dit is een vrij logische verklaring voor de het lagere aantal ingevulde enquêtes.

In de enquête hebben wij gevraagd naar de afkomst van de leerlingen. Wij hebben dit gedaan om later goed het eventuele verschil te kunnen zien tussen Nederlandse leerlingen en leerlingen van buitenlandse afkomst.

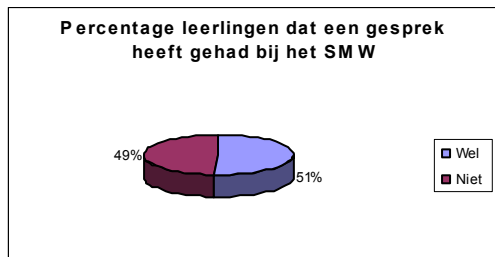
Het percentage leerlingen dat sinds de eerste dag op deze school weet van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk is 10% lager dan bij de onderbouwleerlingen. Dit komt waarschijnlijk doordat het schoolmaatschappelijk werk een aantal jaren geleden minder bekend was dan vandaag de dag. Dit is waarschijnlijk de reden, waardoor leerlingen pas na een aantal maanden van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afwisten.

Schrikbarend is het percentage leerlingen dat pas sinds het invullen van deze enquête weet dat er schoolmaatschappelijk werk is (18%)

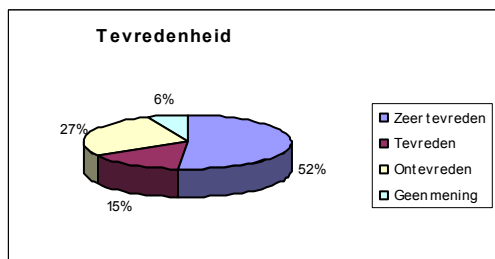

Het aantal leerlingen dat pas sinds het invullen van de enquête van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afweet is voor de bovenbouw nog vrij groot. Uit de enquête kunnen wij concluderen dat 92% van de "niet wetters" in de derde klas zit en 8% in de vierde.

Het zou goed kunnen zijn, dat de leerlingen de afgelopen 4 jaar behoefte hebben gehad aan een maatschappelijk werker, maar dus niet wisten dat deze aanwezig was in de school.

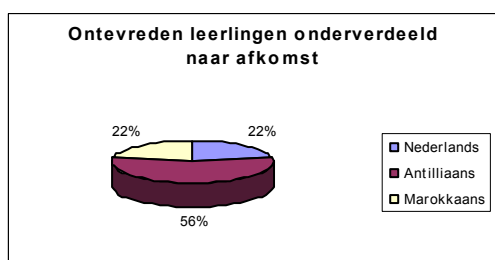

Meer dan de helft van de ondervraagde bovenbouwleerlingen heeft ooit een gesprek gehad met de schoolmaatschappelijk werker. Hieruit concluderen wij dat schoolmaatschappelijk werk er niet voor niets is op deze school en dat leerlingen er gebruik van maken. Wanneer het schoolmaatschappelijk werk beter bekend zou zijn onder de leerlingen zou het percentage waarschijnlijk nog hoger liggen.

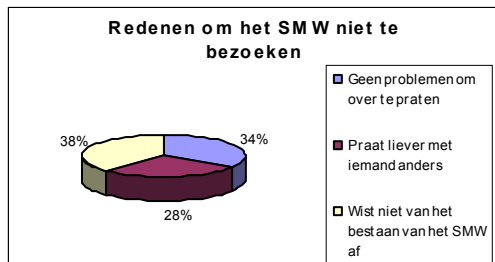

Het merendeel van de leerlingen die gesprekken hebben gehad bij het schoolmaatschappelijk werk is zeer tevreden. Een aantal van hen geeft aan zich beter te voelen na een gesprek bij het schoolmaatschappelijk werk.

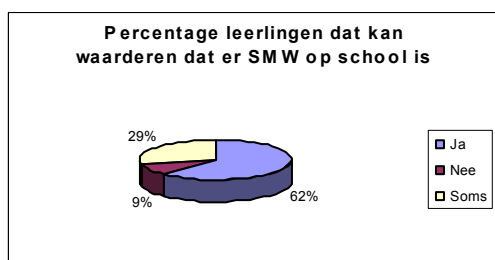
Het tegengaan van het spijsbelen vinden de leerlingen geen taak die hoort bij het schoolmaatschappelijk werk. Dit is ook een van de redenen waarom diverse leerlingen "ontevreden" hebben ingevuld. Bij onze aanbevelingen in hoofdstuk 7 komen wij hier uitgebreid op terug.

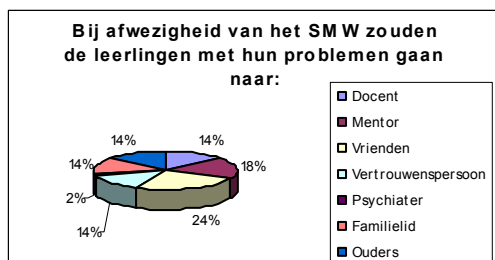
Het viel ons direct op dat een percentage van 27% ontevreden was met het schoolmaatschappelijk werk. Het grootste deel van de ontevreden leerlingen bestond uit leerlingen met een buitenlandse afkomst. 56% van de ontevreden leerlingen zijn van Antilliaanse afkomst en 22% van Marokkaanse en Nederlandse afkomst. Het zou goed mogelijk kunnen zijn dat Antilliaanse jongeren een ander beeld en andere verwachtingen hebben van het schoolmaatschappelijk werk dan andere jongeren.

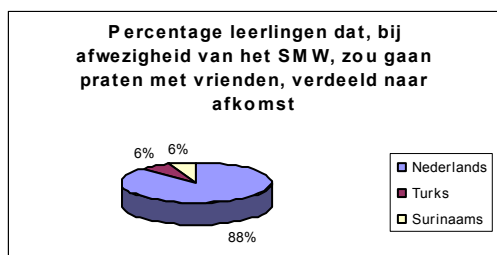
Evenals bij de onderbouw wilden we graag de redenen van leerlingen om het schoolmaatschappelijk werk niet te bezoeken weten. Ook hier viel het op dat een groot deel van de leerlingen geen bezoek heeft gebracht aan het schoolmaatschappelijk werk, omdat zij niet van het bestaan afwisten. Wij zijn erg benieuwd of ze nu wel gaan en of het aantal leerlingen wat het schoolmaatschappelijk werk bezoekt toeneemt.

Leerlingen geven aan het een fijn idee te vinden dat er een schoolmaatschappelijk werker aanwezig is op school. Ondanks een vrij groot percentage wat nog onbekend is met het schoolmaatschappelijk werk vinden wij dat we hieruit kunnen concluderen dat het schoolmaatschappelijk werk een grote toegevoegde waarde heeft voor de leerling. De leerlingen die “ontevreden” of “soms” hebben ingevuld geven aan dat ze het jammer vinden dat het schoolmaatschappelijk werk soms minder vrij van karakter is. (Een verdere uitleg hierover kunt u vinden in hoofdstuk 7)

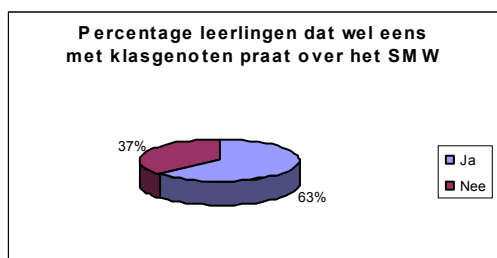

Veel van de ondervraagde leerlingen zouden bij afwezigheid van het schoolmaatschappelijk werk gaan praten met vrienden. Dit is opvallend voor de bovenbouwleerlingen, omdat het percentage onder onderbouwleerlingen aanzienlijk lager lag. Misschien heeft dit te maken met een bepaalde zelfstandigheid die met de jaren in de pubertijd komt. Of heeft dit een andere reden?

Wij hebben het percentage leerlingen dat bij afwezigheid van het schoolmaatschappelijk werk zou gaan praten met vrienden verdeeld naar afkomst. Erg opvallend is dat het grootste deel van deze leerlingen van Nederlandse afkomst is. Na diverse gesprekken met mensen van een andere afkomst kunnen wij hieruit concluderen dat dit verschijnsel cultuurgebonden is.

Buitenlandse mensen praten in tegenstelling tot Nederlanders niet vaak over hun problemen met anderen. Men “hangt hun vuile was niet graag buiten”.

De laatste opvallende uitkomst gaat over het percentage leerlingen wat wel eens met klasgenoten praat over het schoolmaatschappelijk werk. Uit de uitkomsten blijkt dat het overgrote deel van de leerlingen met elkaar praat over het schoolmaatschappelijk werk. 63% van de bovenbouw leerlingen beweert wel eens over het schoolmaatschappelijk werk te praten met klasgenoten. In vergelijking met de onderbouw is dit een groot verschil. Misschien wordt het schoolmaatschappelijk werk naarmate leerlingen verder komen in hun schoolloopbaan een minder groot taboe als je het vergelijkt met de onderbouw. Wij hopen dit van harte.

6.5 Conclusies m.b.t het onderzoek

Ondanks de tegenvallende respons onder docenten en schoolmaatschappelijk werk leerlingen denken wij dat wij een duidelijk beeld hebben kunnen schetsen van het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College. De tevredenheid, waardering en gedachten over het schoolmaatschappelijk werk van leerlingen en docenten hebben wij zo duidelijk mogelijk in kaart gebracht.

Erg opvallend vonden wij de ontevredenheid onder docenten wat betreft de aanmeldingsprocedure voor het schoolmaatschappelijk werk. Wij begrijpen dat het voor de wat oudere docent moeilijk kan zijn om met computers te werken, maar aangezien het grootste deel van de docenten “jong” is en waarschijnlijk geen moeite heeft met het omgaan met computers moet het te doen zijn om digitaal een aanmeldingsformulier in te vullen. In onze aanbevelingen in het volgende hoofdstuk komen wij hier nog op terug, maar wij vinden wel dat gezegd mag worden dat docenten best wat moeite mogen doen om een leerling aan te melden bij het schoolmaatschappelijk werk. De docenten zien het aanmelden van een leerling misschien als last, terwijl wij vinden dat zij dat als belangrijke taak moeten zien. Wij vinden dan ook dat het schoolmaatschappelijk werk een nog belangrijkere plaats in moet gaan nemen in de school.

Docenten geven aan meer evaluatie te willen wat betreft hun leerlingen in contact(en) met de schoolmaatschappelijk werker. De maatschappelijk werker zal hier veel tijd in moeten steken als hij de docenten op deze manier tegemoet wil komen, dus vinden wij dat docenten ook wat moeite mogen doen bij het aanmelden van leerlingen.

Uit de enquêtes van de leerlingen die bij het schoolmaatschappelijk werk lopen, blijkt dat leerlingen vinden dat ze lang moeten wachten voordat ze in aanmerking komen voor een gesprek. Zij zouden graag zien dat ze er altijd terecht zouden kunnen, zonder dat ze er een afspraak voor moeten maken.

Over de betrouwbaarheid van het schoolmaatschappelijk werk twijfelen de leerlingen soms ook. De redenen waardoor leerlingen twijfelen aan de betrouwbaarheid zijn ons niet duidelijk geworden. Leerlingen willen zich hier niet over uitlaten. Een gesprek met deze leerlingen zou tot duidelijkheid kunnen leiden, maar aangezien de enquêtes anoniem zijn ingevuld is dit niet meer te achterhalen.

In het volgende hoofdstuk bespreken wij aanbevelingen met betrekking tot deze en andere onderwerpen, want wij denken dat hier iets aan gedaan kan worden.

Een andere conclusie die wij uit de enquêtes kunnen trekken is dat leerlingen vaak naar de mentor gaan om over problemen te praten. Dit percentage leerlingen is vooral bij de onderbouw aanzienlijk hoog. Een goede communicatie tussen schoolmaatschappelijk werk en mentor vinden wij hierdoor nog belangrijker worden. Uiteraard is hiervoor veel inzet nodig van zowel de schoolmaatschappelijk werker als de mentor. Wij komen hier nog op terug bij de aanbevelingen die wij doen in het volgende hoofdstuk.

Het merendeel van de leerlingen die gesprekken hebben gehad bij het schoolmaatschappelijk werk is zeer tevreden. Een aantal van hen geeft aan zich beter te voelen na een gesprek bij het schoolmaatschappelijk werk.

Het tegengaan van het spijbelen vinden de leerlingen geen taak die hoort bij het schoolmaatschappelijk werk. Dit is ook een van de redenen waarom diverse leerlingen ontevreden hebben ingevuld. Bij onze aanbevelingen in hoofdstuk 7 komen wij hier uitgebreid op terug.

Meest schokkend vonden wij de uitkomsten met betrekking tot de bekendheid van het schoolmaatschappelijk werk. Het blijkt dat een groot percentage leerlingen niet bekend was met het schoolmaatschappelijk werk. Deze uitkomst was voor ons reden om een folder te maken over het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College. (bijlage 3) De folder hebben wij gemaakt voor het Grotius College. Zij zouden de folder tijdens open dagen of informatiedagen uit kunnen delen. De leerlingen kunnen de folder ook op de eerste schooldag krijgen. Wij hebben geprobeerd de folder zo simpel mogelijk te houden en de hoeveelheid tekst te beperken. Dit, omdat leerlingen waarschijnlijk geen zin hebben om een grote hoeveelheid tekst te lezen in een folder. De folder maakt duidelijk dat er schoolmaatschappelijk werk is op het Grotius College en dat ze daar altijd terecht kunnen met al hun vragen en problemen. De buitenkant van de folder valt op door de verschillende kanten in felle kleuren. Hiermee hopen wij de aandacht te kunnen trekken van de leerlingen. Wij hebben de folder klein gehouden, zodat hij makkelijk is mee te nemen voor zowel ouders als leerlingen.

Naar aanleiding van de enquête-uitslagen en onze eigen bevindingen hebben wij een aantal aanbevelingen voor het Grotius College. De aanbevelingen die wij willen doen komen in het volgende hoofdstuk uitgebreid aan de orde.

Hoofdstuk 7 schoolmaatschappelijk werk geen luxe maar noodzaak

7.1 Inleiding

Onze stages, de enquêtes en het lezen van veel literatuur hebben er aan bijgedragen dat wij de noodzaak van het schoolmaatschappelijk werk op VMBO-scholen inzien. Wij vinden het dus absoluut geen luxe. De toegevoegde waarde die het schoolmaatschappelijk werk op een VMBO-school heeft is groot en is voor zowel de school als de leerling van groot belang. Dit belang blijkt onder andere uit het grote aantal gesprekken wat de schoolmaatschappelijk werker per jaar met leerlingen voert. De positieve houding van leerlingen tegenover het schoolmaatschappelijk werk komt in de enquêtes goed naar voren. Het overgrote deel heeft positieve ervaringen en zegt iets aan de gesprekken te hebben gehad.

Om de toegevoegde waarde van het schoolmaatschappelijk werk duidelijk te maken willen wij om te beginnen een verslaglegging tonen van de contacten die het schoolmaatschappelijk werk van het Grotius College in het schooljaar 2003/2004 tot en met vrijdag 5 maart heeft gehad.

W.T.S.(Wet Tegemoetkoming Studiekosten)	16
Zorgteam	3
Inspectie	0
Boekenfonds	13
Overige Instellingen	12

Ondersteuning/Begeleiding	317
Overleg met derden	63
Gesprek ouders	163
Intern zorgoverleg	102
Rapportage aan derden	13
Brief ouders	2
Totaal	660

Bovenstaande gegevens zijn het aantal gesprekken dat het schoolmaatschappelijk werk met leerlingen en ouders in het schooljaar 2003/2004 gevoerd heeft. (tot en met vrijdag 5 maart 2004)

De gesprekken onderverdeeld naar oorzaak:

Boekenfonds	2
Gedragsproblematiek	262
Sociaal emotionele problematiek	217
Financiële problematiek	9
Schoolverzuim	170
Totaal	660

Het totaal aantal gesprekken wat het schoolmaatschappelijk werk tot en met 4 maart 2004 heeft gevoerd is 660. Wanneer wij hier een rekensom van maken en de gesprekken delen door het aantal dagen komen we tot het volgende antwoord:

$30+31+30+31+30+29+4 = 185$ dagen vanaf 1 september 2003 tot en met 4 maart 2004.

$185 - 20$ (vakantie dagen) = 165

$165 - 48$ (8 weekenddagen per maand) = 117 schooldagen tot en met 4 maart 2004

Wanneer we het aantal gesprekken (660) delen door het aantal schooldagen (117) komen we uit op een gemiddelde van ruim 5 gesprekken per dag!

Uit de enquêtes is naar voren gekomen dat de gesprekken die leerlingen hebben met het schoolmaatschappelijk werk gemiddeld tussen de 15 en 30 minuten duren. De schoolmaatschappelijk werker op het Grotius College is per dag ruim 2,5 uur bezig met het voeren van gesprekken met leerlingen.

Het invullen van papieren, telefonische contacten met instellingen, zorgteam besprekingen, inspringen bij crisissituaties en rapportage daargelaten. Uit deze gegevens hebben wij kunnen opmaken dat het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College een onmisbare spil is geworden binnen de schoolorganisatie. Dit geldt voor zowel de school zelf als voor de leerlingen. De toegevoegde waarde van het schoolmaatschappelijk werk is groot en het schoolmaatschappelijk werk is onmisbaar geworden voor iedereen binnen de school.

7.2 Aanbevelingen voor het Grotius College

Het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College heeft in de loop der jaren een belangrijke plaats ingenomen voor zowel de school, docenten als de leerlingen. Allen hebben ze veel baat bij de aanwezigheid van het schoolmaatschappelijk werk. Dit blijkt onder andere uit het grote aantal leerlingen wat gesprekken heeft bij het schoolmaatschappelijk werk en het aantal docenten wat bij problemen regelmatig terug valt op de schoolmaatschappelijk werker. In dit subhoofdstuk doen wij aanbevelingen voor het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College. De aanbevelingen komen voort uit literatuurstudie, enquêtes en gesprekken met een schoolmaatschappelijk werk deskundige.

Het zou fantastisch zijn, wanneer leerlingen het schoolmaatschappelijk werk als iets vanzelfsprekends zouden zien. Leerlingen zijn nu nog niet erg bekend met het schoolmaatschappelijk werk en de drempel is nog vrij hoog. Leerlingen onderling praten niet erg veel over het schoolmaatschappelijk werk. Het zou eigenlijk meer ingeburgerd moeten worden. De school en de schoolmaatschappelijk werker zouden hieraan kunnen werken. Maar op wat voor manier en hoe kunnen ze dat het best aanpakken? Uiteraard hebben wij ook niet alle antwoorden op deze vragen, maar we hebben wel wat ideeën.

De schoolmaatschappelijk werker zou kunnen proberen om leerlingen te bereiken en zich zo te profileren dat hij dicht bij de leerling staat, waardoor snel een band ontstaat. Hij zou zich in de pauzes kunnen laten zien en hier en daar een praatje kunnen gaan maken met leerlingen. Zijn aanwezigheid tijdens evenementen in en rond de school zou zijn bekendheid ook goed kunnen doen.

Het schoolmaatschappelijk werk zou ook uitgebreider kunnen worden gepromoot. Tijdens opendagen zou de school het schoolmaatschappelijk werk een centrale positie kunnen geven, waardoor het opvalt dat er schoolmaatschappelijk werk op school is. Promotie door leerlingen zou het imago ook ten goede kunnen komen. Leerlingen kunnen op deze manier zien dat het schoolmaatschappelijk werk geaccepteerd is door andere leerlingen. Hierdoor wordt de drempel naar het schoolmaatschappelijk werk aanzienlijk lager. Er zou in het begin van elk schooljaar een les kunnen worden gewijd aan de aanwezigheid van het schoolmaatschappelijk werk. Wij denken hierbij aan informatie tijdens een mentor uur. Een informatiefolder of flyer die tijdens de eerste schooldag en op opendagen kan worden uitgedeeld vonden wij ook een goede oplossing. Deze hebben wij gemaakt en zijn terug te vinden in bijlagen 4 en 5.

Geldtekort is een probleem waar veel scholen mee te kampen hebben. Dit weerhoudt ons er niet van om de school te adviseren meer geld in het schoolmaatschappelijk werk te investeren. De noodzaak van het schoolmaatschappelijk werk zal de komende jaren groter worden. De mate van zorg die de leerlingen en hun ouders van het onderwijzend en ondersteunend personeel vragen zal waarschijnlijk blijven toenemen. Steeds vaker wordt een beroep gedaan op het schoolmaatschappelijk werk om problemen aan te pakken en op te lossen. Het gaat dan niet alleen om onderwijskundige problemen, zoals een steeds verder gaande individualisering van het onderwijs, maar om problemen die voortkomen uit diverse maatschappelijke ontwikkelingen: éé noudergezinnen, sleutelkinderen, tweeverdieners, cultuurverschillen e.d. Door de hiervoor gesignaleerde maatschappelijke en gezinsproblemen blijken ouders het steeds moeilijker te krijgen met de opvoeding van hun kinderen. Zij komen met hulpvragen en opvoedingsproblemen bij het schoolmaatschappelijk werk. Voor de verdere ontwikkeling van leerlingen is het belangrijk om school te zien als een veilige plaats, waar zij zich optimaal kunnen ontwikkelen. De aanwezigheid van schoolmaatschappelijk werk kan hierbij een grote rol spelen.

Wanneer een school meer geld investeert in het schoolmaatschappelijk werk kunnen er meer uren vrijkomen. Eventueel kan er dan een tweede schoolmaatschappelijk werker worden aangesteld. Het zou ideaal zijn wanneer de leerlingen de keuze heeft tussen een mannelijke maatschappelijk werker of een vrouwelijke maatschappelijk werker. De drempel wordt hierdoor voor veel leerlingen lager en ze zullen sneller de beslissing nemen om een bezoek te brengen aan het schoolmaatschappelijk werk. Veel meisjes hebben problemen die zij liever niet willen bespreken met een man en jongens daar in tegen willen niet alles vertellen tegen een vrouw.

Meer uren zou het probleem wat veel leerlingen hebben m.b.t. het maken van een afspraak ook kunnen oplossen. Leerlingen hebben aangegeven dat ze vaak lang moeten wachten, voordat ze in aanmerking komen voor een gesprek. Zij zouden het liefst altijd aan willen kunnen kloppen en niet eerst een afspraak moeten maken voor een dag of een aantal dagen later. Ook zouden gesprekken langer kunnen duren op het moment dat er meer uren vrij worden gemaakt voor het schoolmaatschappelijk werk. Problemen zouden nog beter geordend kunnen worden en de leerlingen hebben langer de tijd om over hun problemen te praten. Dit kan de leerling meer zelfvertrouwen geven en het gevoel, dat het schoolmaatschappelijk werk er echt is voor de leerling.

Een andere mogelijke oplossing voor het urentekort vinden wij in een andere vorm van gesprekken voeren. Hierbij denken wij informatielessen die het schoolmaatschappelijk werk zou kunnen geven aan klassen. Het schoolmaatschappelijk werk of de docent zou leerlingen informatie kunnen geven over de aanwezigheid van diverse instellingen in de omgeving. Ook informatie over hoe leerlingen kunnen handelen of wat ze moeten doen in diverse situaties zouden tijdsbesparend kunnen zijn. Hierbij denken wij aan informatie lessen over bijvoorbeeld ongewenste zwangerschappen, veilig vrijen, jeugdzorg enzovoort.

Uit de enquêtes blijkt dat een redelijk groot percentage van de docenten van het Grotius College zich niet kan vinden in de manier waarop zij leerlingen moeten aanmelden. De aanmelding van leerlingen gebeurt digitaal. Docenten blijken het vervelend te vinden om er voor achter de computer te moeten gaan zitten. Het neemt volgens hen te veel tijd in beslag. Misschien is een ander aanmeldingssysteem goed om er voor te zorgen dat docenten en mentoren sneller leerlingen aanmelden bij het schoolmaatschappelijk werk. Veel docenten waren juist wel tevreden met het aanmeldingssysteem en waarderen dat ze leerlingen digitaal kunnen aanmelden bij het schoolmaatschappelijk werk. Het is moeilijk om iedereen tevreden te stellen. De mogelijkheid om zowel digitaal als mondeling of schriftelijk aan te melden is een optie om de docenten tegemoet te komen. De school zou docenten ook extra kunnen stimuleren om leerlingen aan te melden. Ze zouden hen er nogmaals op de noodzaak en de voordelen ervan kunnen wijzen.

Het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College steekt veel tijd in rapportage. Er worden leerling-dossiers en zorgdossiers bijgehouden. Van ieder gesprek wat het schoolmaatschappelijk werk met een leerling heeft wordt achteraf een verslag gemaakt. Hier gaat enorm veel tijd in zitten. Een andere manier van rapportage zou een mogelijkheid kunnen zijn. Misschien is het een optie om de rapportage uit te besteden aan een speciaal daarvoor aangesteld persoon.

Aan het begin van dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat er een aantal leerlingen waren die toegaven te twifelen aan de betrouwbaarheid van het schoolmaatschappelijk werk/ de schoolmaatschappelijk werker. Ze zijn bang dat hun problemen niet binnen 4 muren blijven. Het zou goed kunnen zijn, dat deze leerlingen een vertekend beeld hebben van het schoolmaatschappelijk werk. Hun wantrouwen is groot. Ook waren er erg veel leerlingen die niet van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk afwisten.

De bekendheid van het schoolmaatschappelijk werk onder leerlingen van het Grotius College zal groter moeten worden. Wij adviseren om de bekendheid en betrouwbaarheid van het schoolmaatschappelijk werk te vergroten door folders uit te delen aan brugklasleerlingen en hun ouders. Daarnaast is er natuurlijk een makkelijkere manier om bekendheid te verwerven. Dat is namelijk adverteren. Dat kan, als het op een grappige manier gebeurt groot en uitbundig, maar ook klein en gedetailleerd in bijvoorbeeld de schoolkrant of op prikborden. Op deze manier weet elke leerling van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk af sinds hun eerste dag op school.

Het schoolmaatschappelijk werk houdt zich ook bezig met de absentie van leerlingen. De absentie van leerlingen is een goed middel om signalerend te werk te gaan. Een leerling die spijbelt, heeft immers altijd een reden om niet naar school te gaan. Een gesprek met een leerling over zijn of haar spijbelgedrag is voor het schoolmaatschappelijk werk een goede reden om te vragen naar eventuele problemen van de leerling. Wij vinden dit een goede en positieve manier van werken, maar wij vinden dat er ook een aantal nadelen aanzitten. Het karakter van het schoolmaatschappelijk werk wordt op deze manier snel verplicht voor de leerlingen. Ze kunnen de schoolmaatschappelijk werker erg negatief gaan zien, waardoor ze problemen niet meer met hem willen bespreken. Misschien kan een ander persoon binnen de school deze taak overnemen en zou het schoolmaatschappelijk werk meer op de achtergrond kunnen treden wat de absentie van leerlingen betreft. Hierdoor kunnen leerlingen wat meer vertrouwen krijgen in het schoolmaatschappelijk werk. Een goede samenwerking met de persoon van de absentieadministratie om toch een duidelijk inzicht te krijgen van de absentie is dan wel een vereiste.

Het merendeel van de docenten weet van het bestaan van het schoolmaatschappelijk werk af sinds hun eerste dag op school. Echter zijn de verwachtingen die zij van het schoolmaatschappelijk werk hebben verschillend. Er bestaat onder docenten en mentoren een behoefte aan betere communicatie tussen hen en het schoolmaatschappelijk werk. Ook willen zij graag meer tijd voor evaluatie. Docenten blijken ook meer informatie te willen krijgen van de schoolmaatschappelijk werker, wat betreft hun leerlingen.

Het blijkt voor veel docenten erg storend te zijn dat leerlingen tijdens hun lessen gesprekken hebben met het schoolmaatschappelijk werk. De lessen worden hierdoor verstoord en men denkt dat leerlingen het schoolmaatschappelijk werk regelmatig gebruiken om aan de lessen te ontkomen. Gesprekken met de leerlingen tijdens roostervrije uren, dus buiten het lesrooster om zouden de docenten erg op prijs stellen. Wanneer er meer uren zouden zijn voor het schoolmaatschappelijk werk zou dat allemaal mogelijk zijn. Aangezien dat er nu niet is zouden wij meer informatie over het schoolmaatschappelijk werk naar docenten toe willen aanbevelen. Op deze manier weten de docenten wat zij kunnen verwachten van het schoolmaatschappelijk werk. Dit zou veel misverstanden kunnen voorkomen. Deze informatie zou kunnen worden gegeven door middel van folders aan het begin van ieder schooljaar. Een extra informatiebijeenkomst over het schoolmaatschappelijk werk zou ook een optie zijn.

De problemen van leerlingen, zoals in hoofdstuk 3 van dit onderzoeksverslag besproken, moeten wat ons betreft bekend zijn bij elke schoolmaatschappelijk werker die hier in Nederland werkzaam is. De maatschappij verandert en de problemen waarmee jongeren te kampen hebben ook. Wij vinden het daarom erg belangrijk dat een schoolmaatschappelijk werker de mogelijkheid krijgt om 'Up to date' te blijven. Dit door middel van het volgen van bijscholingscursussen en andere interessante workshops.

Het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College heeft een eigen ruimte in het gebouw van de Praktijkschool. De Praktijkschool is door middel van een kas verbonden aan het hoofdgebouw. Anoniem naar het schoolmaatschappelijk werk gaan is hierdoor niet mogelijk. Het valt erg op wanneer leerlingen door de kas heen lopen op weg naar de schoolmaatschappelijk werker. Leerlingen hebben in de enquêtes aangegeven dat zij het schoolmaatschappelijk werk graag op een andere locatie in de school zouden zien. Het zou goed kunnen dat de drempel naar het schoolmaatschappelijk werk hierdoor lager wordt. Wanneer het schoolmaatschappelijk werk meer geaccepteerd zou worden door de leerlingen en ze het vanzelfsprekend zouden vinden, zou een andere locatie niet nodig zijn. Hier zou langzaam naar toe gewerkt moeten worden.

De laatste aanbeveling die wij graag zouden willen doen is voor het Grotius College afdeling VMBO, dus niet voor het schoolmaatschappelijk werk in het bijzonder. In de enquête hebben wij gevraagd naar de afkomst van de leerlingen. (zie hoofdstuk 6.4.3) Wij hebben dit gedaan om later goed het eventuele verschil te kunnen zien tussen Nederlandse leerlingen en leerlingen van buitenlandse afkomst. Het viel ons op dat 43% van de ondervraagde leerlingen van Nederlandse afkomst is, ondanks dat de school in Delft bekend staat als “zwarte school”. Hieruit concluderen wij dat deze school, door de Delftse inwoners, misschien te snel is bestempeld als “zwarte school” Misschien is dit interessant voor de school om iets mee te gaan doen. Een echte concrete aanbeveling hiervoor hebben wij niet, maar aangezien het begrip “zwarte school” door veel mensen als negatief wordt gezien, lijkt het ons van belang voor de school dat men een beter beeld krijgt van de school en zijn leerlingen. Ongeacht of het Grotius College een “zwarte school” is of niet.

7.3 Conclusie

Wij hebben kunnen concluderen dat het schoolmaatschappelijk werk op het Grotius College een onmisbare spil is geworden binnen de schoolorganisatie. Dit geldt voor zowel de school zelf als voor de leerlingen. De toegevoegde waarden van het schoolmaatschappelijk werk is groot en het schoolmaatschappelijk werk is onmisbaar geworden voor iedereen binnen de school.

Wanneer wij kijken naar de toegevoegde waarde die het schoolmaatschappelijk werk heeft voor het Grotius College komen wij uit op onderstaande punten;

- Minder vroegtijdige schoolverlaters.
- Betere beheersing van crisissituaties.
- Vermindering van spijbelgedrag.
- Vermindering van geweld binnen de school.
- Betere beheersing van gedragsproblemen.
- De school is in staat beter contact te onderhouden met ouders m.b.t. problemen.
- Een vertrouwelijke sfeer op school.
- Een betere preventie van problemen bij leerlingen en docenten.
- Een betere signalering van problemen bij leerlingen en docenten
- Zorgverbreding van de school in zijn algemeen.

Voor ons is het duidelijk: Schoolmaatschappelijk werk op een VMBO school is onmisbaar in deze tijd. Absoluut geen luxe, maar pure noodzaak.

De recente drama's in het onderwijs hebben de afgelopen tijd de discussie over veiligheid en geborgenheid in het onderwijs weer doen ontstaan. Op de schouders van de schoolbesturen rust een zware last. De huidige samenleving kent een zeer gecompliceerde morele structuur. Kinderen moeten van goede huizen komen om hun weg daarin te vinden. Bij veel kinderen is dit zowel materieel als moreel niet het geval. Dit zorgt ervoor dat bij hen ongewenst gedrag begint te ontwikkelen. Achter dit gedrag schuilen veelal problemen die de competentie van de school overstijgen (armoede, verwaarlozing, misbruik).

Het schoolmaatschappelijk werk kan bij de schooloverstijgende problematieken een belangrijke schakel zijn naar hulpverleningsinstanties en er voor zorgen dat leerlingen ondanks deze problemen een goede toekomst tegemoet gaan.

Kortom; Investeren in het schoolmaatschappelijk werk is investeren in de toekomst van de school en zijn leerlingen.

Begrippenlijst

AMW	Algemeen Maatschappelijk Werk
C.B.S.	Centraal Bureau voor de Statistiek
DSO	Dienst Stedelijk Onderwijs
Fte	Fulltime-equivalent.
LWOO	Leerweg Ondersteunend Onderwijs
MAVO	Middelbaar Administratief Voortgezet Onderwijs
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MW	Maatschappelijk Werk
NVMW	Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werkers
SBO	Speciaal basis Onderwijs
SMW	School Maatschappelijk Werk
Ministerie van OCW	Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap
MLK school	School voor moeilijk lerende kinderen
VBO	Voortgezet Beroeps Onderwijs
VMBO	Vorbereidend Middelbaar Beroeps Onderwijs
VSO	Voorgezet Speciaal Onderwijs
WTS	Wet Tegemoetkoming Studiekosten
ZMLK school	School voor zeer moeilijk lerende kinderen

Literatuurlijst/ bronvermelding

- Braams, T. & Talma, T. (1999) Kinderen en jongeren met een depressie. Amsterdam: Boom
- Broeck, H. Van den (1997) Opvoeden in de klas: wegwijzer voor leerkrachten. Tielt: Lannoo.
- C.B.S. , onderzoeksinstituut 2003, www.cbs.nl.
- Elchardus, M., eds., De school staat niet alleen. Kapellen, Pelckmans, 1994
- Functieprofiel schoolmaatschappelijk werk in het voortgezet onderwijs", DSO Rotterdam, 1999, St. Samen wonen samen leven, Rotterdam
- Groot, R. de "Kinderen met leer- en gedragsproblemen"
- Herbert, M. & Ytsma, W., (red.), Regels en gezag. Over discipline in gezin en school. Nijkerk, Intro, 1990.
- Hermans, H.J.M. "Motivatie op school"
- Jagt N, 1998, Taakgericht werken op school; Maatschappelijk werk Magazine, 5 augustus.
- Kohnstamm, R. (1997) Kleine Ontwikkelingspsychologie II. De schoolleeftijd. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Lieshout, Maurice, 2003, "Voorkomen beter dan herstellen. Jongeren over de oorzaken van voortijdig schoolverlaten".
- Mair, Esther, Le, 1999 "Wat is jouw mening eigenlijk? Een tevredenheidsonderzoek onder jongeren over de begeleiding door het schoolmaatschappelijk werk op een IVBO-school", HBO-MWD.
- Nieboer M, Jackson S, 1999; Leerlingen met levensgrote problemen, de opvang in het voortgezet onderwijs).
- Nivel, onderzoeksinstituut, 2003; www.vivel.nl.
- N.I.Z.W. , onderzoeksinstituut 2003; www.nizw.nl.
- NVMW, 1994, beroepsprofiel van de maatschappelijk werker.
- NVMW, 1993, code voor de maatschappelijk werker.
- Peeters, J., Moeilijke adolescenten. Leuven, Garant, 1995
- Ploeg, J. van der "Geweld op school"
- Ploeg, Van der, J.D. (1991) Gedragsproblemen. Rotterdam: Lemniscaat.
- Rie A, de la, website NVMW en persoonlijk.

Rie A, de la, 1992, Schoolmaatschappelijk werk; Handboek maatschappelijk werk.

Ritzen, R.G.M, 1994, Deugt ons onderwijs?

Scalogne Neeltje, 1999, schoolmaatschappelijk werk; School en ouders in het primair onderwijs.

Senders, Karin, 2002, Handboek Schoolmaatschappelijk Werk", St. Bureau Jeugdzorg Rotterdam.

Stedelijk Servicepunt Schoolmaatschappelijk Werk Rotterdam, 2004.

Wisman, Frans, 2000, Het VMBO in beeld.

Wit, De, C.A.M. (2000) Depressie bij kinderen en adolescenten. Theorie en onderzoek, diagnostiek en behandeling. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum

Zande, van der, Ineke, 2000, Deugt de jeugd? normen en waarden in gezin, school en politiek.

Dankwoord

Allereerst willen wij mevrouw A. de la Rie bedanken voor alle informatie die zij ons heeft gegeven. Het enthousiasme waarmee zij dat deed heeft ons zeer verrast.

De goede, intensieve en vooral enthousiaste begeleiding van Marie-José Jacobs heeft het afstudeeronderzoek gemaakt tot wat hij is geworden; een product waar wij erg trots op zijn.

Onze speciale dank gaat uit naar R. Rietdijk, maatschappelijk werker op het Grotius College. Hij heeft ons de kans geboden dit onderzoek te realiseren en ons met veel enthousiasme weten ondersteunen en begeleiden.

Uiteraard willen wij onze ouders en partners niet vergeten te bedanken.

Allereerst onze ouders, die ons de mogelijkheid hebben gegeven een studie te gaan volgen. In het laatste jaar van onze studie zijn zij een grote steun en toeverlaat voor ons geweest. Hun belangstelling naar de vorderingen die wij maakte en die moed die zij ons inspraken op de momenten dat wij er geen heil meer inzagen hebben ons er door heen geholpen.

Als laatst wil ik, Mirjam, mijn opa en oma bedanken. Dankbaar dat zij dit belangrijke moment in mijn leven mee mogen maken en dankbaar voor alle liefde en steun die zij mij hebben gegeven tijdens mijn studie en tijdens alle andere periodes van mijn leven.

Bijlage 1:

Enquête: Docenten

Sinds wanneer bent u werkzaam op deze school?

.....

Wat is uw functie?

.....

Sinds wanneer weet u dat er hier op school een maatschappelijk werker is?

- ☐ Sinds mijn eerste dag hier op school
- ☐ Anders nl.....

Heeft u wel eens contact m.b.t. schoolzaken en/of leerlingen met de school maatschappelijk werker?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heeft u wel eens leerlingen doorverwezen naar het school maatschappelijk werk?

- ☐ Ja, regelmatig
- ☐ Ja, soms
- ☐ Nee

Wat vindt u van de aanmeldingsprocedure voor het school maatschappelijk werk?

.....

Vindt u het fijn dat er school maatschappelijk werk is op de school?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Geen mening

Hoort u leerlingen wel eens praten over het school maatschappelijk werk?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja:

- ☐ Positief
- ☐ Negatief

Wat zou u graag anders zien of willen veranderen aan het school maatschappelijk werk?

.....
.....

Enquête: SMW leerling

Hoe oud ben je?

- ☐ 12 jaar
- ☐ 13 jaar
- ☐ 14 jaar
- ☐ 15 jaar
- ☐ 16 jaar
- ☐ 17 jaar

In welke klas zit je?

- ☐ Brugklas
- ☐ Tweede klas
- ☐ Derde klas
- ☐ Vierde klas

Welke richting doe je?

.....
.....

Ben je:

- ☐ Nederlands
- ☐ Marokkaans
- ☐ Turks
- ☐ Surinaams
- ☐ Anders nl.....

Hoe ben je bij het school maatschappelijk werk gekomen?

- ☐ Via een leraar
- ☐ Via een andere leerling
- ☐ Via mijn mentor
- ☐ Anders nl.....

Hoe lang heb je al gesprekken bij het school maatschappelijk werk?

- ☐ Sinds dit jaar
- ☐ Sinds verleden jaar
- ☐ Langer dan twee jaar

Hoe vaak heb je een gesprek?

- ☐ 1 keer per week
- ☐ Twee keer per week
- ☐ 1 keer in de twee weken
- ☐ Anders nl.....

Hoe lang duren de gesprekken?

- ☐ 0 tot 15 minuten
- ☐ 15 tot 30 minuten
- ☐ 30 tot 45 minuten
- ☐ Anders nl.....

Vind je het fijn dat er school maatschappelijk werk is op de school?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Soms

Bij wie zou je gaan praten wanneer er geen school maatschappelijk werker op school zou zijn?

- ☐ Bij een leraar
- ☐ Bij mijn mentor
- ☐ Anders nl.....

Wordt er door leerlingen wel eens gesproken over het school maatschappelijk werk?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Vertel je wel eens tegen andere leerlingen dat je hier gesprekken hebt?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Wat zou je graag anders zien of willen veranderen aan het school maatschappelijk werk?

.....

.....

.....

Enquête: Overige leerling

Hoe oud ben je?

- ☐ 12 jaar
- ☐ 13 jaar
- ☐ 14 jaar
- ☐ 15 jaar
- ☐ 16 jaar
- ☐ 17 jaar

In welke klas zit je?

- ☐ Brugklas
- ☐ Tweede klas
- ☐ Derde klas
- ☐ Vierde klas

Welke richting doe je?

.....

Ben je:

- ☐ Nederlands
- ☐ Marokkaans
- ☐ Turks
- ☐ Surinaams
- ☐ Anders nl.....

Sinds wanneer weet je dat er hier op school een maatschappelijk werker is?

- ☐ Sinds mijn eerste dag hier op school
- ☐ Anders nl.....

Ben je wel eens bij het school maatschappelijk werk geweest?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, wat vond je daarvan?

- ☐ Ik heb er veel aan gehad
- ☐ Ik vond er niets aan
- ☐ Anders nl.....

Zo nee, waarom niet?

- ☐ Ik heb geen problemen om over te praten
- ☐ Ik praat liever met iemand anders nl.....
- ☐ Ik wist niet dat het bestond

Vind je het fijn dat er school maatschappelijk werk is op de school?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Soms

Bij wie zou je gaan praten wanneer er geen school maatschappelijk werker op school zou zijn?

- ☐ Bij een leraar
- ☐ Bij mijn mentor
- ☐ Anders nl.....

Wordt er door leerlingen wel eens gesproken over het school maatschappelijk werk?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Wat zou je graag anders zien of willen veranderen aan het school maatschappelijk werk?

.....
.....
.....

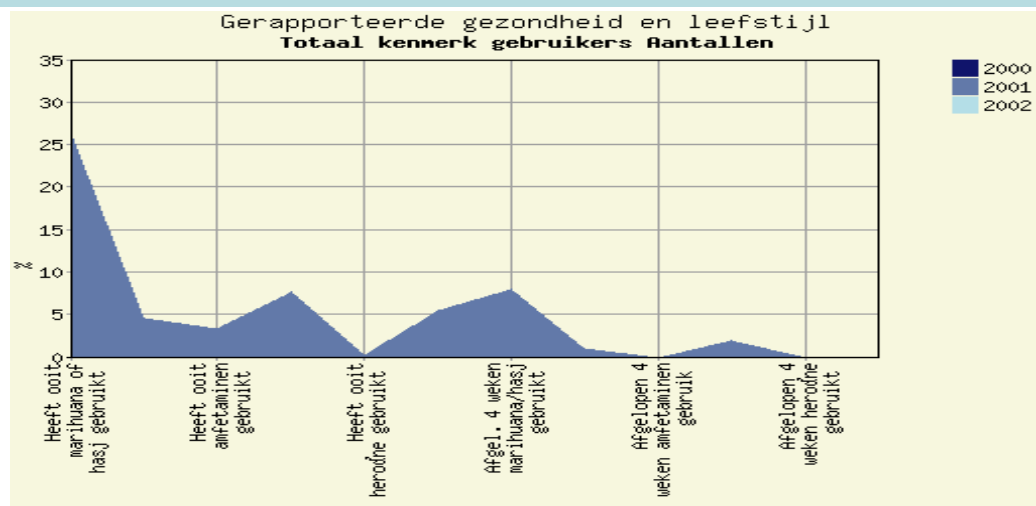
Bijlage 2:**Drugs:**

Drugs zijn stoffen die het bewustzijn beïnvloeden en die om die reden ingenomen worden. Er zijn dan drie soorten drugs: drugs die verdoven, drugs die energie geven en drugs die er voor zorgen dat de waarneming verandert. Drugs die verdoven zijn: alcohol, slaap- en kalmeringsmiddelen, opium, morfine, heroïne. Ook hasj wordt meestal gebruikt vanwege de ontspannende werking. Drugs die oppeppen zijn: cafeïne, nicotine, XTC, cocaïne, speed. Drugs die de waarneming veranderen zijn paddestoelen, LSD en bij een sterke of grote hoeveelheid, hasj en wiet.

Drugs hebben een plantaardige oorsprong. De ontdekking door mensen verliep meestal toevallig. De eerste afbeeldingen van hennep werden gevonden in China. De afbeeldingen stammen uit de tijd van 4000 v. Christus. De eerste puur chemische drug werd voor het eerst gemaakt in 1887: amfetamine. XTC volgt een jaar later, in 1898.

In deze tijd (het jaar 2004) is het voor de jeugd goed te doen om aan drugs te komen. Er wordt veel drugs gedeald. Jongeren weten waar ze het moeten kopen en kunnen het ook kopen van hun zakgeld, omdat de prijzen tegenwoordig niet hoog zijn. Hieronder vind u een aantal cijfers van drugsgebruik onder jongeren (12 tot 29 jarigen in het jaar 2002): (cijfers CBS) Helaas hebben wij geen cijfers kunnen vinden over de eventuele toename of afname van drugsgebruik onder jongeren in de jaren 2003/2004.

DRUGSGEBRUIK						
DRUGS	Leefstijl					
	Drugsgebruik (12-29 jarigen)					
	Heeft ooit gebruikt					
	Heeft ooit marihuana of hasj gebruikt	Heeft ooit cocaïne gebruikt	Heeft ooit amfeta minen gebruikt	Heeft ooit XTC gebruikt	Heeft ooit heroïne gebruikt	Ooit geestverruimen de paddestoelen gebruikt
Perioden	%					
2000	.	.	.	.	.	.
2002	26,3	5,5	4,3	7,6	0,3	5,5

Een korte beschrijving van de meest gebruikte drugs onder jongeren.

Hasj en weed:

Stofnaam:

Er zijn een heleboel verschillende cannabinoïden aanwezig in de cannabisplant. De 3 meest voorkomende zijn Cannabidiol, Cannabiol en THC. Delta-9-TetraHydroCannabinol (THC) is de belangrijkste werkzame stof.

Straatnaam:

Hasj, wiet, nederwiet, marihuana, skunk, stuff

Daarnaast heb je vele namen voor verschillende soorten die vaak verwijzen naar het land van herkomst (bijvoorbeeld Maroc, Nepal, Thai)

Bron:

Cannabis is afkomstig van de plant van het geslacht Cannabis Sativa (de hennepplant). De vrouwelijke bloemtoppen van deze plant worden geplukt en gedroogd (marihuana of wiet). Van de hars van de bloemen en de bovenste bladeren kunnen door middel van zeven en persen blokken of plakken worden gemaakt (hasj). Verder kan er nog hasjolie worden gemaakt door de THC bevattende delen van de plant in alcohol te weken en dit vervolgens te zeven.

Uiterlijk:

Marihuana zijn op kruiden lijkende bloemtoppen en variëren in de kleuren van groen tot groen-bruin.

Hasj zijn plakkerige blokjes of plakjes wat varieert in kleuren van geel tot lichtbruin tot zwart.

Hasjolie is een bruinzwarte vloeistof.

Amfetamine:

Stofnaam:

Amfetamine. Merknamen: Benzedrine, Biphentamine, Dexedrine en Dexamyl (dextroamfetamine)

Methylamfetamine. Merksnaam: Pervitine

Straatnaam:

Amfetamine: speed, pep, amf, appelspeed

Methylamfetamine: perf, ice (base-vorm; rookbaar), cranck, crystal, jabba (Chemische) samenstelling:

Amfetamine: beta-phenylisopropylamine, dl-alpha-methylphenethylamine

Methylamfetamine: beta-phenylisopropyl, N-methylamine

Bron:

Synthetisch (farmaceutische en illegale laboratoria)

Uiterlijk:

Poeder, tabletten, capsules, pasta (natte vorm van poeder)

Amfetamine kan in poedervorm diverse kleuren hebben (o.a.wit, roze en geel)

Methylamfetamine is een wit poeder.

Cocaine:

Stofnaam:

Cocaïne

Straatnaam:

Coke, snow, wit, basuco (Zuid-Amerika: cocapasta), crack, sosa, gekookte coke, bori

(Chemische) samenstelling:

Benzoyl-oxy-methoxycarbonyl-tropane

Bron:

Bladeren van de cocaplant (Erythroxylon Coca). Het eerste product uit de bewerking van de bladeren is cocapasta. Na verdere bewerking verkrijgt men 89,3% pure coke (uitgedrukt in cocaïnebase). Voordat de cocaïne verkocht wordt is het vaak al versneden met andere stoffen zoals bijvoorbeeld manitol (baby laxeermiddel), lidocaïne (verdovingsmiddel) en cafeïne.

Basecoke en crack zijn bewerkingen van cocaïne

Uiterlijk:

Wit poeder, harde witte of bruingele brokken (crack, basecoke).

Basecoke wordt verkocht in (plastic) bolletjes, waarin gemiddeld 0,2 gram zit. Snuifcoke zit vooral in tot envelop gevouwen papiertjes (snowseal).

GHB:

Stofnaam:

GammaHydroxyButyraat

Straatnaam:

GHB, Liquid E.

(Chemische) samenstelling:

4-hydroxybutanol zuur

Bron:

Farmaceutische industrie, doe-het-zelfpakketten (via internet)

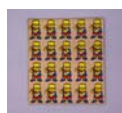
Uiterlijk:

GHB is een wit poeder. Dit kan gemakkelijk pasta-achtig worden door blootstelling aan de buitenlucht omdat het een hygroscopische stof is (trekt vocht aan)

Stroperige vloeistof (meestal kleurloos, maar soms met kleurtje)

Tabletten en capsules (zeer zeldzaam)

LSD:

Stofnaam:

LSD, d-lysergzuurdiethylamide. Merknaam: Delysid (Sandoz)

Straatnaam:

Acid, namen die naar de afbeeldingen op de papertrips verwijzen, microdots

(Chemische) samenstelling:

N,N-diethyl-7-methyl-4-6,6a,7,8,9-hexahydro-indolo[4,3-fg]quinoline-9-carboxamide

Bron:

Semi-synthetisch. Het is een chemische vervaardiging gemaakt uit de moederkoornschimmel.

Uiterlijk:

Voornamelijk kleurig bedrukte vloeipapiertjes, bedruppeld met LSD (papertrips). Ook wel als zeer kleine pilletjes ter grootte van vuursteentjes (microdots) en als kleine gelatinevierkantjes.

XTC:

Stofnaam:

MDMA

Straatnaam:

XTC, Ecstasy, Adam

(Chemische) samenstelling:

3,4-methyleendioxymethylamfetamine

Bron:

Synthetisch (illegale laboratoria)

Uiterlijk:

Tabletten (pillen) in allerlei vormen en kleuren, vaak voorzien van een merktekentje (logo)
Poeder en capsules

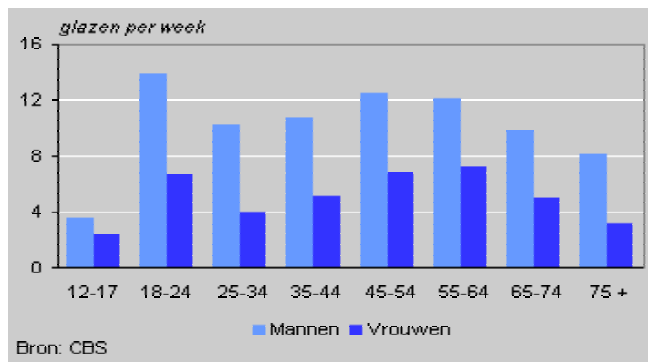
Bijlage 3

Alcohol:

Het alcoholgebruik onder jongeren is de afgelopen jaren schrikbarend gestegen. Ondanks de aangescherpte wetgeving gebruiken jongeren enorm veel alcohol met alle gevolgen van dien. Alcohol (ethylalcohol of ethanol) ontstaat wanneer gist in aanraking komt met suikers van vruchtenpulp of vruchtensap. Naarmate de gisting voortschrijdt, neemt het alcoholpercentage toe. Voor een uitgebreide beschrijving van alcohol verwijzen wij u naar bijlage 2.

Hier onder vindt u een aantal cijfers van alcoholgebruik onder jongeren: (cijfers CBS 2001/2002) Relatief veel jongeren zijn zware drinkers. Zij drinken minstens eenmaal per week zes of meer glazen alcohol op één dag, bij voorkeur in de weekenden.

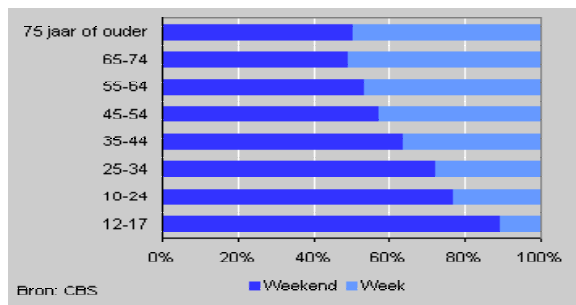
Alcoholgebruik naar leeftijd en geslacht, 2001/2002

Evenveel drinkers

Ruim 80 procent van de bevolking van 12 jaar of ouder drinkt wel eens alcohol. Dat cijfer verandert de laatste jaren niet. (De gegevens zijn afkomstig uit de module Gezondheid en Arbeid van het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) 1997–2002. De vragen over gebruik van alcohol worden schriftelijk gesteld aan personen van 12 jaar of ouder. Jaarlijkse steekproefomvang bedraagt ruim zesduizend personen. Uitgesloten van het onderzoek zijn bewoners van instellingen en tehuizen. Omdat de cijfers zijn gebaseerd op steekproefonderzoek hebben ze een onnauwkeurigheidsmarge.) Onder de drinkers zijn meer mannen dan vrouwen. Tussen de 12 en 17 jaar neemt het percentage drinkers toe van 10 tot bijna 90.

Alcoholgebruik opgesplitst naar leeftijd, week en weekend, 2001/2002

Jongeren zijn weekenddrinkers Ruim zestig procent van de totale alcoholconsumptie in een week vindt plaats in het weekend. Jongeren drinken vrijwel uitsluitend in het weekend. De 12- tot 17-jarigen drinken in het weekend zelfs tot 90 procent van hun weektotaal. De overigen spreiden hun drankgebruik meer over de week.

Helaas hebben wij geen cijfers kunnen vinden over de eventuele toename of afname van drankgebruik onder jongeren in de jaren 2003/2004.

Een korte beschrijving van alcohol:

Stofnaam:
Alcohol

Straatnaam:
Alcohol. Verder diverse benamingen voor allerlei soorten (bijvoorbeeld wijn, bier, shooters etc.)

(Chemische) samenstelling:
Ethanol

Bron:
Alcohol ontstaat doordat gist suikers omzet in alcohol. Als men granen gebruikt voor de productie van alcohol dan moet het zetmeel eerst worden omgezet in suikers (d.m.v. enzymen). Door gisting kan een alcoholpercentage van 15% worden bereikt. Wil men een hoger alcoholpercentage bereiken dan moet de drank na het gisten worden gedistilleerd. Dit is een proces waarbij de substantie opnieuw wordt verhit. De alcohol verdampt als eerste en wordt opgevangen en gekoeld. Wanneer men dit proces herhaald kan je een alcoholpercentage krijgen tot wel 80 procent!

Uiterlijk: Pure alcohol is een heldere, kleurloze en vrijwel smaakloze vloeistof. Alcoholische dranken bevatten naast alcohol en water nog een hele reeks natuurlijke of chemische kleuren en smaakstoffen

Bijlage 4

Folder schoolmaatschappelijk werk

Niet lekker Zwanger?
Ruzie? Geloof?
Iemand verloren?
Faalangst! Problemen thuis?
Problemen op school?
Eetproblemen? Drugs?
Loveboy? Verdrriet?
Alcohol? Onzekerheid?
Eenzaam? Discriminatie

Iedere leerling heeft wel eens iets waar hij of zij mee zit. Dit kan natuurlijk vanalles zijn. Problemen thuis, een familielid of huisdier dat is overleden, problemen op school of iets héél anders.

Sommige leerlingen vinden het fijn om er dan met iemand over te praten. Andere leerlingen hebben alleen behoefte aan een luisterend oor. Voor alle leerlingen op deze school is er het schoolmaatschappelijk werk.

Bij het schoolmaatschappelijk werk kan je terecht met al je problemen. Het schoolmaatschappelijk werk is er speciaal voor jou en alle andere leerlingen op school.

Dus heb je iets waar je graag over wilt praten, wil je iets kwijt of ben je gewoon nieuwsgierig?

Kom eens langs!!!

Het schoolmaatschappelijk werk is er niet alleen voor de leerlingen, maar ook voor de ouders/verzorgers.

Ouders/verzorgers kunnen ook altijd terecht bij het schoolmaatschappelijk werk.

Wist je dat:

- Praten op kan luchten
- Je alles in vertrouwen kan vertellen
- Er geen gekke of rare problemen bestaan
- Je altijd welkom bent
- De schoolmaatschappelijk werker er elke dag is
- Je je nergens voor hoeft te schamen
- Er veel leerlingen zijn die bij het schoolmaatschappelijk werk komen

Wanneer je na het lezen van deze folder vragen hebt of je wilt een keer een gesprek met de schoolmaatschappelijk werker kan je altijd langsgaan om een afspraak te maken.

Het schoolmaatschappelijk werk zit boven de praktijkschool

Ouders kunnen telefonisch contact opnemen via onderstaand telefoonnummer. U zult dan worden doorverbonden.

Schoolmaatschappelijk werk Grotius College lokatie. Van Bleyswijkstraat

Bezoekadres: Van Bleyswijkstraat 72 Postadres: Postbus 470 2600 AL Delft

Telefoon: 015 2123390

Fax: 015 2122570

Internet: www.grotiuscollege.nl

Bijlage 5

Flyer schoolmaatschappelijk werk

Niet lekker? Zwanger? Hulp nodig?
Ruzie? Geloof? Stress?
Iemand verloren? Problemen thuis? Aggressie?
Faalangst? Keuzes? Relatie problemen?
Problemen op school?
Eetproblemen? Drugs? Pesten?
Verlegenheid?
Loveboy? Verdriet? Vrijetijd?
Alcohol? Onzekerheid?
Eenzaam? Discriminatie? Werk?

Wil je ergens over praten of zit je iets dwars? Kom eens lang bij het schoolmaatschappelijk werk!

